

Trabzon İlahiyat Dergisi
Trabzon Theology Journal
ISSN 2651-4559 | e-ISSN 2651-4567
TİD, cilt / volume: 9, sayı / issue: 1
(Bahar / Spring 2022): 127-166

Siyer-Hadis İlişkisi Bağlamında Selmân-ı Fârisî'nin Müslüman Oluşu
The Becoming Muslim of Salmân al-Fârisî in the Context of Sira-Hadith
Relationship

Ramazan Topal

Ar. Gör. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
Research Assistant, PhD, Hatay Mustafa Kemal University,
Faculty of Theology, Department of Islamic History and Arts
Hatay/Turkey

e-mail: ramazantopal_31@hotmail.com, ramazantopal@mku.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4236-4289>
DOI: 10.33718/tid.1111581

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 30 Nisan / April 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 16 Haziran / June 2022

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Ramazan Topal, "Siyer-Hadis İlişkisi Bağlamında Selmân-ı Fârisî'nin Müslüman Oluşu", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 9/1 (Bahar 2022): 127-166

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tid>
mailto: trabzonilahiyatdergisi@gmail.com

Copyright © Published by Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.
Trabzon University, Faculty of Theology,
Trabzon, 61080 Turkey.
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Siyer-Hadis İlişkisi Bağlamında Selmân-ı Fârisî'nin Müslüman Oluşu

Öz

Hız. Peygamber'in hayatını ele alan siyer, İslâmî ilimler arasında en çok hadis ilmi ile ortak noktalara sahiptir. Hadis eserlerinde zengin bir siyer malzemesinin yer alması ile Zührî (ö. 124/742) ve İbn İshâk (ö. 151/768) gibi müverrih râvilerin rivayetlerinin bu eserlerde nakledilmesi, iki ilim arasındaki ortak noktaların önemini gösteren hususlardandır. Aralarındaki bu sıkı irtibatın dolayı bazı âlimler, siyeri içine alan tarih ilmini hadisin bir alt dalı olarak kabul etmiştir. Siyer ve hadis, usul ve içerik bakımından birçok ortak noktaya sahip olmakla beraber bunların birbirinden ayrıldıkları yönler de vardır. Meselâ siyerde senede, hadiste olduğu kadar önem verilmemektedir. Diğer taraftan hadis kaynaklarındaki siyer rivayetlerinde ise olayların tarihi ve mekânı gibi mühim tarihî unsurlara çoğunlukla tam anlamıyla yer verilmez. Çünkü her iki ilmin farklı gaye ve yöntemleri bulunmaktadır. Dolayısıyla bu iki alana hitap eden çalışmalarda bunlara dikkat edilmelidir. Bu makalede siyer-hadis irtibatının bir örneği olmak üzere Selmân-ı Fârisî'nin İslâm'ı kabul edişine dair *Kütüb-i Tis'a*'da yer alan bilgiler, ilk dönem siyer kaynaklarıyla mukayese edilerek değerlendirilmiştir. Çalışmada siyer ve hadis kaynaklarındaki bilgilerin büyük bir kısmının İbn İshâk ve Süleyman et-Teymî (ö. 143/761) gibi ortak ravilerden geldiği ve bundan dolayı kaynaklarda benzer içeriklerin bulunduğu anlaşılmıştır. Özellikle hem müverrih hem de muhaddis olan İbn İshâk'ın rivayetlerinin erken dönemden itibaren tercih edildiği anlaşılmakta ve bu konudaki rivayetlere yön verdiği görülmektedir. Bununla beraber konu hakkında siyer ve hadisin kendine has gaye ve yöntemlerini yansıtan farklı içeriklere sahip rivayetler de nakledilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hadis Siyer, Selmân-ı Fârisî, Usul, Kaynak.

The Becoming Muslim of Salmân al-Fârisî in the Context of Sîra-Hadith Relationship

Abstract

Sîra, which deals with the life of the Prophet, has the most common points with hadith science among the Islamic sciences. The fact that the hadith books contain a rich sîra material and the narrations of the historian narrators such as al-Zuhri (d. 124/742) and Ibn Ishâq (d. 151/768) are transmitted in these books are the points that show the importance of the common points between the two sciences. Because of this close connection between them some scholars have accepted the science of history that included also sîra, as a sub-branch of hadith. Although sîra and hadith have many common points in terms of method and content, there are also aspects where they differ from each other. For example, in sîra, it is not given the isnad as much importance as in hadith. Otherwise, important historical elements such as the date and place of events are often not fully included in sîra narrations in hadith sources. Because both sciences have different aims and methods. Therefore, attention should be paid to these in studies addressing these two areas. In this article, as an example of sîra-hadith connection, The informations related to becoming müslim of Salmân al-Fârisî in *al-Kutub al-Tis'ah* has been evaluated by comparing it with the sources of the first period sîra. In the study, it has been understood that most of the informations in the sources of sîra and hadith comes from common narrators such as Ibn

Ishâq and Sulaiman al-Taymî (d. 143/761), and therefore there are similar contents in the sources. It is understood that the narrations of Ibn Ishâq, who is both a historian and a muhaddith, have been preferred since the early period and it is seen that he directs the narrations on this subject. In addition to this, narrations with different contents reflecting the specific aims and methods of sîra and hadith are also conveyed in the issue.

Keywords: *Hadith, Sîra, Salmân al-Fârisî, Method, Source.*

Giriş

Hadis kitapları, siyerin en önemli kaynaklarından. Bunda Abdürrezzâk'ın (ö. 211/826-27) *el-Musannef'i* ve Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *Müsned'i* gibi bazı hadis kitaplarının hacminin büyüklüğü, hadis kitaplarının önemli bir kısmında siyerle alakalı rivayetlerin yer alması, Ahmed b. Hanbel gibi bazı muhaddislerin ilmî anlayışı,¹ Zührî, Süleyman et-Teymî, Mûsâ b. Ukbe (ö. 141/758), Ma'mer b. Râşid (ö. 153/770) ve İbn İshâk gibi hem muhaddis hem de müverrih olan meşhur râvilerin rivayetlerine bu eserlerde genişçe yer verilmesi gibi hususların etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca hem siyer hem de hadisin merkezinde Allah Resûlü'nün bulunması, bu alanlarda telif edilen eserlerde her iki ilme dair zengin bir malzemenin nakledilmesine vesile olmuştur.

Her ilmin kendine has gaye ve yöntemi vardır. Bundan dolayı müşterek noktaları fazla olan ilimlerde bile birini diğerinden ayırt eden özellikler mevcuttur. Siyer ve hadis ilimlerinin de içerik ve usul açısından birçok ortak noktasının yanında net bir şekilde birbirinden ayrılan yönleri de vardır. Şöyle ki hadis ilmi alanında telif edilen kitaplarda yer alan Hz. Peygamber'in hayatına dair rivayetlerin zaman, mekân, sebep-sonuç gibi siyer ilmindeki önemli unsurlar açısından eksikler içermesi kaçınılmazdır.² Çünkü hadis ilminde bu unsurlardan ziyade fikhî ahkâm gibi hüküm içeren rivayetlere daha çok önem verilmiştir.³ Dolayısıyla ilgi alanı itibarıyla bu durum tabii karşılanmalıdır. Aynı husus siyer için de geçerlidir. Meselâ siyerde bazen meçhul râvilerden rivayet alınabilmekte ve mürsel rivayetlere hadise nazaran daha çok yer verilmektedir.⁴ Hâlbuki bunlar hadiste tenkit edilen hususlardandır.

Siyer ve hadisin aralarındaki bazı farklılıkların yanında yukarıda işaret edildiği üzere müşterek noktaları da bulunmaktadır. Her iki ilimde sened kullanılması ve Zührî, Mûsâ b. Ukbe, Süleyman et-Teymî, Ma'mer b. Râşid ve İbn İshâk gibi ortak râvilerin varlığı bunlardandır. Özellikle

1 Meselâ Ahmed b. Hanbel'in fikhî anlayışının büyük oranda hadis rivayetlerine dayandığı ve bunun geniş bir hadis birikimini gerektirdiği ifade edilmektedir. Bu da aynı zamanda ilgili konulardaki ilgili siyer rivayetlerinin miktarının artması anlamına gelmektedir. İlgili tespit için bk. Alkan, *Ahmed b. Hanbel*, 167.

2 Bk. 'Umerî, *es-Sîre*, 1/50.

3 Kâşif, *Mesâdirü't-târîhi'l-İslâmî*, 33.

4 Erul, "Sîret ve Tarih", 161-162.

zikredilen ve bu niteliğe sahip diğer râvilerin her iki ilimde uzman olması ve sika kabul edilmesinin, bu ilimlerin aralarındaki bağı güçlendirdiği düşünülmektedir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel gibi bazı muhaddisler eserlerinde Zührî, Ma'mer b. Râşid ve İbn İshâk gibi râvilerden çok sayıda siyer rivayeti nakletmiştir.⁵ Muhaddislerin bu uygulaması, onların siyer alanında bu râvilere itimat ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla siyer konularına dair bu ve benzeri hususlar, her ki ilimde önemli bir miktarda ortak rivayetin yer almasını sağlamış ve böylece ilgili konular hakkındaki bilgilerin güvenilirliğini artırmıştır.

Bu çalışmada siyer ve hadisin aralarındaki irtibata ve bu irtibatın kuvvetine dikkat çekmek ve bu iki ilmin aralarındaki bazı farklılıkların nasıl tezahür edebileceğini göstermek amacıyla, Selmân-ı Fârisî'nin müslüman oluşu, *Kütüb-i Tis'a* esas alınarak başta İbn İshâk'ın *Sîret'i*, İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) *es-Sîre'si*, Vâkıdî'nin (ö. 207/823) *Meğâzî'si*, İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *et-Tabakât'ı*, Halîfe b. Hayyât'ın (ö. 240/854-55) *Târîh'i*, Belâzürî'nin (ö. 279/892-93) *Ensâb'ı* ve Taberî'nin (ö. 310/923) *Târîh'i* gibi ilk siyer kaynakları, Abdürrezzâk ve İbn Ebû Şeybe'nin (ö. 235/849) *el-Musannef'leri* gibi diğer önemli ilk dönem hadis kaynakları ile mukayese edilerek değerlendirilmiştir. Dolayısıyla çalışmanın esas gayesi, Selmân-ı Fârisî'nin müslüman olmasını ele almaktan ziyade konu örnekliğinde siyer-hadis irtibatını çeşitli yönleriyle incelemektir.⁶

Çalışmanın merkezinde yer alan Selmân-ı Fârisî, ashabın önde gelenlerinden olup, İslâmiyeti kabul eden İran asıllı ilk sahâbîdir.⁷ Önceki adının Mâbeh b. Bûzehmeşân olduğu kaydedilir.⁸ Künyesi Ebû Abdullah'tır. Râmhürmüz'de doğmuş ve burada yetişmiştir. Babası İsfahan'da Cey köyünün reisiydi. Oğlu Selmân'a çok düşküdü. Selmân, İslâm'dan önce Mecûsîliğe mensuptu. Daha sonra hıristiyan oldu. Müslüman olunca kadar bu dine bağlı kaldı. Hz. Peygamber'in hicretinden bir süre önce

5 Meselâ Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'*inde siyer ile alakalı Zührî'nin 324 (Topal, 2022, 37) ve Ma'mer b. Râşid'in 172 rivayetinin (Topal, 2022, 56) bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer meşhur bazı râvilerin siyere dair *Müsned'*de yer alan rivayet sayıları için bk. Topal, *Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Yer Alan Siyer Rivayetleri*, 28, 44, 45, 54.

6 Selmân-ı Fârisî hakkında yapılan bazı çalışmalar için bk. Altay, *Selmân-ı Fârisî*; Karakaş, *Selmân el- Fârisî*; Aytekin, "Delâilü'n-nübüvve'ye Konu Teşkil Eden İki Sahâbî", 27-40; Âmilî, *Selmân el-Fârisî*.

7 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/82; İbn Kuteybe, *el-Me'ârif*, 261; Zehebî, *A'lâm*, 3/309.

8 Taberî, *Târîh*, 3/171.

Medine'ye köle olarak geldi.⁹ Hz. Peygamber hicret edince onu Huzeyfe b. Yemân ile kardeş yaptı. İlk iştirak ettiği gazve Hendek'tir.¹⁰ Irak fetihlerine katıldı. Medâin'de valilik yaptı. 36/656 (?) senesinde 80 yaşına ulaşmadan vefat etti.¹¹

1. Rivayetlerin İçeriğinin Değerlendirilmesi

1.1. *Kütüb-i Tis'a*'ya Göre Selmân-ı Fârisî'nin Müslüman Oluşu

Selmân-ı Fârisî'nin İslâm'ı kabul edişine dair bilgi, *Kütüb-i Tis'a* arasında sadece Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i ve Buhârî'nin (ö. 256/870) *Sahîh*'inde yer almaktadır. Buhârî'de konuyla alakalı iki rivayet bulunmaktadır. Bu iki rivayete göre Selmân, Râmhürmüz'lü olup köleliği boyunca 10 kûsür (13-19 arası) efendisi olmuştur. Eserdeki Ebû Osmân en-Nehdî'nin bir rivayeti meşhur siyer âlimi Süleymân et-Teymî tarikiyle gelmektedir.¹² Konunun ikinci ana kaynağı olan Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i ise daha zengin bir malzemeye sahiptir. *Müsned*'de konuyla alakalı 8 rivayet bulunur. Bunların 7'si Selmân'ın kendisinden, 1'i Büreyde b. Husayb'dan nakledilmektedir. Her iki kaynakta da rivayetlerin çoğunun Selmân'dan gelmesi ve aynı şekilde muhteva açısından en geniş bilgilerin de ondan gelen rivayetlerde bulunması, bu rivayetlerin kıymetini artırmaktadır. *Müsned*'deki Selmân'dan gelen rivayetlerin üçü meşhur siyer âlimi İbn İshâk tarikiyle nakledilmektedir. Bu konu hakkındaki en kapsamlı rivayet¹³ de İbn İshâk'a aittir. Bu sebeple Selmân'ın müslüman oluşu anlatılırken bu rivayet esas alınmıştır.

Müsned'de konu hakkında gelen rivayetlere göre Selmân, İran asıllı olup İsfahan'ın¹⁴ Cey¹⁵ köyündendir. Fars süvari kumandanlarından bi-

9 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/75-80.

10 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/84.

11 İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/119.

12 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 53 (5/71).

13 Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/140-147.

14 İsfahan, doğuda Kirman, batıda Hûzistân, kuzeyde İsfahan ve güneyde İran körfezi ile çevrelenen Fâris (Yâkût el-Hamevî, 1995, 4/226-228) bölgesinin meşhur bir şehridir (Yâkût el-Hamevî, 1995, 1/206). Zâyenderûd ırmağının sol sahilinde ve Yahûdiye'ye yaklaşık iki mil uzaklıkta bulunan eski Gaba/Gay, Gey (Ar. Cey) şehrinin yerinde kurulmuştur. Bk. Özgüdenli, "İsfahan", 22/497.

15 Eski İsfahan'ın bir nahiyesidir. Harap olmuştur. Acemler buraya "Şehristân" derler: İsfahan ile arası yaklaşık iki mildir. Bk. Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, 2/202; 3/377.

rinin oğludur.¹⁶ Babası köyünün dihkânı¹⁷ idi. Babası oğlu Selmân'ı çok sever; bundan dolayı onu yanından hiç ayırmazdı. Onu kız çocuğu gibi evinde tutar, dışarı çıkarmazdı.

İlk başlarda Selmân, kendisini Mecûsîliğe adamıştı. Hatta ateşgededeki ateşin devamlı yanmasından sorumlu bir görevli bile oldu. Selmân'ın babasının büyük bir çiftliği vardı. Bir gün babası, bir inşaat işiyle meşgul olacağından dolayı çiftliğe Selmân'ı gönderdi. Çiftlikte yapması gerekenleri de Selmân'a anlattı. Sonrasında Selmân çiftliğe doğru yola çıktı. Çiftliğe giderken yol üzerindeki bir kilisede ibadet eden hıristiyanların seslerini duydu. Babası, kendisini evden dışarı çıkartmadığından dolayı ahalinin dinleri hakkında bilgisi yoktu. Merak edip hıristiyanların ne yaptıklarına bakmak için yanlarına gitti. Hıristiyanların ibadetlerini beğenen ve hıristiyanlığın mecûsîlikten daha hayırlı olduğunu düşünen Selmân onlar gibi ibadet etmek istedi. Ayrıca buradaki hıristiyanlığın köklerinin Suriye'de olduğunu öğrendi. Çiftliğe gitmeyip akşama kadar onların yanında kaldı.

Akşamleyin babasının yanına döndü. Fakat bu sırada babası eve zamanında gelmeyen oğlunu merak etmiş; onu aratmıştı. Bundan dolayı tüm işinden geri kalmıştı. Selmân eve geldiğinde babası onu sorguya çekti. Oğlunun hıristiyanlığa meylettğini öğrenen babası onun evden kaçmasından korktu. Ayaklarına zincir takıp onu evinde hapsedti.

Selmân, kilisedeki hıristiyanlara adam gönderdi. Yanlarına Suriye'den hıristiyanların bir ticaret kervanı geldiğinde kendisine haber vermelerini istedi. Bir süre sonra Suriyeli hıristiyanların bir kervanı geldiğinde Selmân'a haber verdiler. Selmân, tüccarlar ihtiyaçlarını giderip Suriye'ye dönecekleri zaman, ayaklarındaki zincirleri çıkarıp attı ve onlarla beraber yola çıktı.

Suriye'ye ulaştıklarında Selmân hıristiyanlığı iyi bilen bir âlimden haberdar oldu. Ardından kilisede piskopos mevkiinde olan bu âlimin yanına gitti. Bir süre bu zatın yanında kaldı. Fakat bu süre içerisinde piskoposun kötü huylu biri olduğu ortaya çıktı. İnsanlara sadaka vermesini söyler, bunu emreder ve buna teşvik ederdi. Sonra insanlar sadaka getir-

16 "كُنْتُ مِنْ أبنَاءِ أساورَةَ فارس" (Ahmed b. Hanbel, 1421, 39/117) cümlesinde geçen أساورَةَ lügatte süvari manasında kullanılmaktadır. Ancak eski zamanlarda Bağdat'a sonradan yerleşen Farslılar için de bu kelime kullanılmıştır. Bk. Cevherî, *es-Sihâh*, 2/690; İbn Hadîde, *el-Misbâhu'l-Müddî*, 2/173; Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*, 22/266.

17 Dihkân köyün reisi/muhtarı, başkanıdır. Bk. Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*, 22/262.

diklerinde bunları kendisi için saklar; bunlardan fakirlere hiçbir şey vermezdi. Hatta bu yolla yedi testi altın ve gümüş biriktirdi. Piskoposun yaptıklarını gören Selmân, ondan çok nefret etti. Bu piskopos ölünce Selmân defin için gelen halka onun yaptıklarını anlattı. Piskoposun biriktirdiği altın ve gümüş testilerini gösterdi. Halk piskoposun yaptıklarını öğrenince onu defnetmedi. Cesedini asıp taşıladı.

Sonra bu piskoposun yerine başka biri geldi. Selmân, İslâm'dan önce insanlar arasında dünyada ondan daha faziletlisini ve zâhidini, âhirete ondan daha isteklisini, gece ve gündüz ibadete onun kadar düşkününü görmediğini belirtir. Selmân, daha önce hiç kimseyi sevmediği kadar onu sevdi. Bu adamın vefatına kadar onunla kaldı. Sonra ölmeden önce bu piskoposa "Ey Falan! Şu zamana kadar seninleydim. Senden önce hiç kimseyi sevmediğim kadar seni sevdim. Allah'ın emri (ölüm) sana gelmiş bulunmaktadır. Bana kimi tavsiye edersin? Bana ne emredersin?" dedi. Adam "Oğulcuğum! Bugün benim inandığım, bulunduğum hal üzere olan birini bilmiyorum. Musul'daki bir adam hariç insanlar helak oldu; önce-leri inandıklarının ve yaptıklarının çoğunu terk ettiler; değiştirdiler. Bu adam falan kişidir. Benim bulunduğum hal üzeredir. Git; ona katıl" diye tavsiye verdi. Sonrasında bu zat öldü.

Selmân Musul'daki zatın yanına geldi ve bir süre bu âlimle beraber kaldı. Bu âlim de önceki zat gibi sâlih biriydi. Bir müddet sonra Selmân, ölmek üzere olan âlime "Ey Filan! Şu zat seni bana tavsiye etti; sana katılmamı emretti. Gördüğün üzere, sana da Allah'ın emri gelip çatmış bulunmaktadır. Bana kimi tavsiye edersin? Ne emredersin?" diye sordu. Bunun üzerine bu âlim, Selmân'a Nusaybin'deki bir zatı tavsiye etti ve ardından vefat etti.

Selmân bu tavsiye üzerine Nusaybin'deki âlimin yanına gitti. Önceki iki âlim gibi sâlih biri olan bu zatın vefatına kadar yanında kaldı. Selmân, bu zat vefat etmeden önce ona "Filan bana falanı tavsiye etti. O da bana seni tavsiye etti. Sen bana kimi tavsiye edersin? Ne emredersin?" diye sordu. Âlim, Selmân'a Ammûriye'deki¹⁸ bir zatı tavsiye etti.

Selmân, Nusaybin'deki âlimin yönlendirmesiyle Ammûriye'deki za-

18 Ammûriye (Amorion), Afyonkarahisar'ın ilçesi Emirdağ'ın yaklaşık (Aziziye) 12 km. kadar doğusunda Hamzahacılı ve Hisar köylerine yakın bir yerde kurulmuş olup bugün harabe halindedir. Bk. DİA, "Ammûriye", 3/79. Ayrıca bk. Hamevî, *Mu'cem'ül-büldân*, 4/158; Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*, 22/263-264.

tın yanına geldi. Selmân, burada da önceki âlimlerin takip ettiği yol üzere kaldı. Burada geçirdiği zaman zarfında bir miktar davar ve sığırlara sahip oldu. Sonra Ammûriye'deki bu âlimin vefatı yaklaşınca Selmân, kendisinden sonra ne yapması gerektiğine dair ondan tavsiye istedi. Bu zat da tavsiye edebileceği birini bilmediğini söyledi. Fakat âhir zaman peygamberinin gönderilme zamanının yaklaşmış olduğunu, İbrâhim'in (a.s.) dini üzere gönderilecek olan bu peygamberin Arap topraklarında ortaya çıkacağını ve aralarında hurmalık olan iki kara taşlık arasına hicret edeceğini belirtti. Bu topraklara gücü yetiyorsa gitmesini telkin etti. Ayrıca bu peygamberin bilinen alametlerini yani "hediyeyi yiyip, sadakayı yemesi ve iki kürek kemiği arasında peygamberlik mührünün bulunması" bilgilerini haber verdi. Sonra bu zat da vefat etti.

Selmân bir süre daha Ammûriye'de kaldı. Bir gün, buradan geçmekte olan Kelb kabilesinden bir grup tüccar ile karşılaştı. Onlara "Beni Arap toprağına götürün. Karşılığında size bu sığır ve davarlarımı veririm" deyince tüccarlar teklifi kabul ettiler. Selmân da sığır ve davarlarını onlara verdi. Bu tüccarlar onu Vâdilkurâ'ya¹⁹ kadar götürdüler. Burada sözlerinde durmayıp, onu bir yahudiye köle olarak sattılar. Selmân bu yahudinin yanındayken oradaki hurmaları görünce buranın Ammûriye'deki zatın tarif ettiği yer olduğunu umdu. Fakat emin değildi.

Selmân, Vâdilkurâ'da iken Medine'deki Benî Kurayza kabilesinden, efendisinin amcasının oğlu onu satın alıp Medine'ye götürdü.²⁰ Medine'yi görünce burasının Ammûriye'deki zatın tarifleriyle uyuşan yer olduğunu anladı. Burada ikamet etmeye başladı. Geçen bu süreç içerisinde Allah Teâlâ Resûlullah'ı nübüvvetle görevlendirdi; Hz. Peygamber de 13 sene boyunca Mekke'de tebliğde bulundu. Selmân Medine'de olmasına rağmen, kölelik işleriyle meşgul olduğundan dolayı Resûlullah ile alakalı herhangi bir şey duyamadı. Bir süre sonra Resûlullah Medine'ye hicret etti.

Bir gün Selmân, hurma ağacında bazı işlerle uğraşırken Selmân'ın

19 Vâdilkurâ, Medine ve Şâm arasında bir vadidir. Teyma ve Hayber arasında bulunmaktadır. Bu vadiye birçok köy bulunduğu için bu adı almıştır. Bk. Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, 4/338; 5/345.

20 Bir rivayete göre Selmân Medineli bir tüccardan kendisini Medine'ye götürmesini istemiştir. Bunun karşılığında yanında vereceği bir şey olmadığından onu kölesi olmayı kabul etmiştir. Bu şekilde Medine'ye gelebilmiştir (Ebû Nuaym İsfahânî, 1410, 1/106). Bu rivayet ile *Müsned*'deki bilgiler arasında önemli farklar olmakla beraber buradaki "Medineli tüccar" Arap değil de Yahudi de olabilir.

efendisinin amcasının oğlu, oraya geldi. O sırada efendisi de ağacın altında oturuyordu. Gelen bu yahudi, Kayle oğullarına²¹ beddua etti. Ardından Resûlullah'ın Mekke'den Kubâ'ya geldiğini ve burada Medineliler'in etrafında toplandığını ve Resûlullah'ın peygamber olduğunu iddia ettiklerini haber verdi. Konuşulanları duyan Selmân'ı ağaçta iken bir titreme tuttu. Neredeyse efendisinin üzerine düşeceğini zannetti. Sonra hurma ağacından indi. Yahudiye hadiseyi tekrar sormaya başlayınca efendisi kızdı ve ona sert bir tokat attı. Selmân'ı azarladı. Bunun üzerine Selmân "Bir şey yok. Dediğini doğrulamak istedim" diye karşılık verdi.

Selmân'ın yanında topladığı hurmadan bir miktar vardı. Akşam olunca onunla Kubâ'da bulunan Resûlullah'ın yanına gitti. Huzuruna girdi ve ona²² "Senin sâlih bir adam olduğun ve beraberinde ihtiyaç sahibi garip kimseler olduğu bana ulaştı. Bu hurmayı sadaka için yanımda buldurduruyordum. Bunda, başkalarından çok sizin hakkınız vardır" diyerek hurmayı Resûlullah'a uzattı. Hz. Peygamber de ashabına "Yiyin" dedi ve elini çekti; hurmadan yemedi. Selmân kendi kendine "Bu, bir (Onun alametlerinden-dir)" dedi. Sonra dönüp gitti ve bir şeyler topladı. O esnada Hz. Peygamber Medine'ye geldi. Selmân yanında bir miktar hurma ile tekrar gelerek "Senin sadaka yemediğini gördüm. Bu ise sana ikram ettiğim hediyedir" deyince Hz. Peygamber ondan yedi. Ashabına da yemelerini emretti. Onlar da onunla beraber yediler. Selmân kendi kendine "Bu, iki" dedi.

Sonrasında Resûlullah Bakî'u'l-garkad'da²³ iken, Selmân yanına geldi. Resûlullah bu sırada ashabından birisinin cenazesine katılmıştı. Üzerinde sarınmış olduğu iki ihram (elbise) vardı. Ashabının arasında oturuyordu. Selmân Hz. Peygamber'e selam verdi. Ammûriye'deki zâtın kendisine tarif ettiği mühür var mı diye Resûlullah'ın sırtına bakmak için geriye döndü. Resûlullah kendisini fark edince o da hemen arkasını Hz. Peygamber'e döndü. Allah Resûlü, Selmân'ın kendisine tarif edileni

21 Kayle, Benî Evs ve Benî Hazrec'in ataları olan Evs ve Hazrec'in annesidir. Bk. İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/516; İbn Hazm, *Cemhera*, 332.

22 Selmân'ın ilk başta Resûlullah ile Farsça konuştuğuna dair kaynaklarda bazı rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetler için bk. Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, 1/352; Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/277. Benzer rivayetler ve değerlendirmeler için bk. Ebû Nuaym İsfahânî, *İsbahân*, 1/81, 105-106; Kalkaşendî, *Subhu'l-a'sâ*, 1/202-203; Kettânî, *Hz. Peygamber'in Yönetimi*, 1/361.

23 Cennetü'l-bakî' adıyla meşhur olan Bakî'u'l-Garkad Medine'nin mezarlığıdır. Şehrin içerisinde. Bk. Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, 1/473; 4/194.

doğrulama gayesinde olduğunu anladı. Sırtından ridâsını attı. Selmân da mührü baktı. Onun peygamberlik mührü olduğunu anlayınca ağlayarak mührü öptü; mührün üzerine kapandı. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona “Dön” dedi. O da döndü ve hikâyesini Resûlullah’a anlattı. Hz. Peygamber ashabının bu hikâyeyi duymasından hoşnut oldu. Selmân, kendisine Resûlullah’ın peygamber olduğunu anlatan ve haber veren Ammûriye’deki zatın cennete girip giremeyeceğini sordu. Resûlullah müslüman olmayanın cennete giremeyeceğini ifade etti. Selmân, bu süreç içerisinde köle olduğundan dolayı başka işlerle meşgul olamadı. Hatta bu yüzden Bedir ve Uhud gazvelerine katılamadı.

Daha sonra Resûlullah Selmân’a “Efendinle mükâtebe²⁴ anlaşması yap” dedi. Bunun üzerine Selmân efendisiyle kuyulara dikeceği 300 hurma ve 40 ukıyye karşılığında mükâtebe sözleşmesi yaptı. Resûlullah da ashabından Selmân’a yardım etmelerini istedi. Sahâbe gereken hurma sayısının temininde ona yardımcı oldular. 30, 20, 15 ve 10 tane gibi herkes gücü yettiğince hurma fidesi vererek 300 hurma fidesi toplandı. Resûlullah Selmân’a “Git bu fidanlar için kuyu kaz. İş bitirdiğinde yanıma gel. Fidanları kuyularına ellerimle bizzat koyacağım” dedi. Selmân, kuyuları kazdı. Arkadaşları da ona yardım etti. İş bitirince Resûlullah’ın yanına gidip durumu haber verdi. Hz. Peygamber onunla beraber çıktı. Selmân ve diğer sahâbe fideleri Resûlullah’a verdiler; o da fideleri eliyle yerleştirdi. Dikilen fidelerden hiçbiri kurumadı ve aynı senede meyve verdi. Sadece Selmân’ın veya Ömer b. Hattâb’ın diktiği fide kurudu; meyve vermedi.²⁵ Daha sonra Resûlullah bu fideyi tekrar dikti; fide aynı senede meyve verdi. Geriye 40 ukıyyenin ödenmesi kaldı.

Hz. Peygamber’e bazı gazvelerden elde edilen, tavuk yumurtasına benzeyen²⁶ ve altından yapılmış bir madde getirildi. Bunun üzerine Resûlullah Selmân’ın borcunu ödeyip ödeyemediğini merak etti. Meseleye va-

24 Mükâtebe sözleşmesi, kölenin hürriyetine kavuşması için efendisi ile bir bedel karşılığında yaptığı sözleşmedir. Bu sözleşme âdet olarak bir belge düzenlenerek yapılır. Mükâtebe ismi de buradan gelmektedir. Tafsilatlı bilgi için bk. Serahsî, *Mesûsât*, 8/1-132.

25 Selmân ve Hz. Ömer’in aynı zamanda ayrı ayrı fidanı dikmeleri de mümkün olduğu kaydedilmektedir. Bk. Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/277.

26 İbn İshâk’ın başka bir rivayetinde madenin güvercin yumurtasına benzediği kaydedilmektedir (İbn Sa’d, 1968, 1/185). Nüreddîn el-Halebî bu iki farklı rivayetten yola çıkarak bu madenin güvercin yumurtasından büyük, tavuk yumurtasından küçük olabileceğini işaret etmektedir. Bk. Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/276.

kıf olunca kendisine getirilen altını, borcunu ödemesi için Selmân'a verdi. Altının kendi borcunu ödemeye yetmeyeceğini düşünen Selmân, bu fikrini Resûlullah'a söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber altını alıp dili üzerinde gezdirdi. Sonra altını Selmân'a vererek bununla borcunu ödemesini söyledi. Selmân, altını alıp tarttı ve altın 40 ukiyye geldi. Ardından efendisine borcunu verip hürriyetine kavuştu. Bundan sonra Hz. Peygamber ile beraber Hendek Gazvesi'ne ve sonraki savaşlara katıldı.²⁷

1.2. Diğer Hadis Kaynakları ve İlk Siyer Kaynaklarındaki Rivayetlerin İçeriğinin *Kütüb-i Tis'a* ile Mukayesesi

Selmân'ın müslüman oluşuna dair *Kütüb-i Tis'a*'da bulunan rivayetlerin içeriği hakkında yukarıda geniş bir şekilde bilgi verilmiştir. Bundan dolayı burada ise konuya dair *Kütüb-i Tis'a* dışındaki diğer hadis kitapları ve ilk siyer kaynaklarındaki bilgiler, Ahmed b. Hanbel ve Buhârî'de yer alan mâlûmat ile mukayese yapılmış ve bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu başlıkta verilen bilgilerin önemini anlaşılması için öncelikle bahsedilen konunun *Kütüb-i Tis'a*, sonra diğer hadis kaynakları ve en son ilk dönem siyer kaynaklarındaki konumuna dair bilgiler verilmiştir.

Ahmed b. Hanbel ve Buhârî'nin rivayetleri de dâhil hadis kaynaklarındaki rivayetler genel itibariyle muhteva açısından birbirleriyle uyumludur. Özellikle de Selmân'ın Medine'ye gelişinden sonraki süreç hakkında hadis kaynakları benzer kayıtlara yer verir. Bununla beraber bu iki âlimin muasırlarından Abdürrezzâk'ın Ma'mer b. Râşid ve İbn Ebû Şeybe'nin Ebû İshâk es-Sebî (ö. 127/745) > Ebû Kurre el-Kindî senedli rivayetleri,²⁸

27 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38/102-103; 39/117, 134, 140-147, 148. Oryantalist J. Horovitz Selmân-ı Fârisî'nin erken dönem kitaplarda adının zikredilmediğini ve daha sonraki kaynaklarda Selmân'dan bahsedildiğini iddia etmektedir. Bilhassa Selmân'ın 5/627 tarihindeki Hendek Gazvesi'ndeki rolü ve yaşadığı zühd hayatına dair rivayetlerin İran asıllı birinin değerini arttırmak için sonradan uydurulduğunu, hatta Selmân'ın tarihî şahsiyetinin müphem olduğunu ileri sürmektedir (Hatipoğlu, 2009, 36/443). G. Levi Della Vida da Horovitz'in görüşlerine katılmaktadır (Vida, 1978, 10/457-458). Fakat çok sayıda farklı kaynak ve rivayetin Selmân'ın müslüman oluş hadisesi hususunda ittifak derecesinde bahsetmesi sebebiyle Horovitz'in iddiası isabetsiz bulunmuş ve kabul edilmemiştir. Bk. Hatiboğlu, "Selmân-ı Fârisî", 36/443.

28 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 8/418-420; İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 7/341-342; *Müsned*, 1/311-313. İbn Ebû Şeybe'nin Ebû İshâk es-Sebî > Ebû Kurre el-Kindî senedli rivayetinin farklı bir tariki *Müsned*'de nakledilmekle beraber Ahmed b. Hanbel Selmân'ın Medine'ye gelmeden önceki hayatını içeren kısmın çok azını kaydetmiş ve hadisin devam ettiğini belirterek konuyu Selmân'ın müslüman oluşu kısmına getir-

Selmân'ın Medine'ye gelmeden önceki hayatına dair verdiği bilgiler bakımından Ahmed b. Hanbel ve Buhârî'den farklıdır.

Hicrî III. (yaklaşık 815-912 arası) asırdan sonra hadis kaynaklarında, konu hakkındaki rivayetlerinin sayısı ve çeşitliliğinin arttığını ifade etmek gerekir. Taberânî'nin (ö. 360/971) Selâme el-İclî ve Hâkim'in (ö. 405/1014) Zeyd b. Sûhân rivayetleri²⁹ bunun en iyi misalleridir denilebilir. Bu değerlendirme, günümüze ulaşan kaynakların içerdiği mâlûmat itibarıyla. İşaret edildiği üzere bazı rivayetlerdeki dikkat çeken hususlar ve birtakım küçük farklılıklar şunlardır:

Hadis kaynaklarında Selmân'ın efendisinin kimliği ve sayısı hakkında farklı bilgiler yer almaktadır. Meselâ Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr'ın (ö. 292/905) *Müsned*'lerinde İbn İshâk > Âsım b. Ömer senedli rivayette Selmân'ın ilk efendisi Vâdilkurâ'daki bir yahudidir.³⁰ Medine'deki efendisi de bu yahudinin amcasının oğludur.³¹ Ahmed b. Hanbel ve İbn Ebû Şeybe'nin Ebû İshâk es-Sebîî > Ebû Kurre el-Kindî senediyle verdiği rivayetlere göre ise Selmân'ı satın alan bir kadındır.³² *Müstedrek*'teki Zeyd b. Sûhân rivayetine göre bu kadın ensardandır.³³ Taberânî'de Selâme el-İclî'den gelen rivayete göre onun efendisi, ensardan bir adamdır.³⁴ Bununla beraber Ahmed b. Hanbel'in Büreyde b. Husayb'ın rivayetinde Selmân'ın efendileri "Yahudiler (den biri veya bir grup)",³⁵ İbn İshâk > Yezîd b. Ebû Habîb senediyle gelen rivayetinde "Onlar (حُدَّهَا فَأَوْفِيَهُمْ مِنْهَا)"³⁶ ve Ahmed b. Hanbel ve İbn Ebû Şeybe'nin Ebû Osmân en-Nehdî rivayetinde "Ehlimle (كَاتَبْتُ أَهْلِي)"

miştir. Aynı işlemi İbn İshâk'ın rivayetine uygulamayan Ahmed b. Hanbel'in konu hakkında İbn İshâk'ın rivayetini tercih ettiği ve bundan dolayı Ebû İshâk es-Sebîî > Ebû Kurre el-Kindî senedli rivayetin ilgili kısmını ihtisar ettiği düşünülmektedir. Ahmed b. Hanbel'in Ebû İshâk es-Sebîî > Ebû Kurre el-Kindî senedli rivayeti için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/117.

29 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/241-245; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 3/692-697.

30 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/144; Bezzâr, *Müsned*, 6/465.

31 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/144; Bezzâr, *Müsned*, 6/466.

32 İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 7/341; İbn Ebû Şeybe, *Müsned*, 1/313; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/117, 128.

33 Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 3/695.

34 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/244.

35 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38/103.

36 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/148.

”عَلَىٰ أَنْ أُغْرَسَ لَهُمْ خَمْسَ مِائَةِ فَيْبِلَةٍ“³⁷ ibarelerinden Selmân’ın efendilerinin birden fazla olduğu anlaşılmaktadır.³⁸ Bu ifadeler aynı ailenin ferdlerini de ifade ediyor olabilir. Zira “Ehlimle” ibaresi de buna işaret etmektedir. Meselâ Nûreddîn el-Halebî, örfte efendinin hanımının veya kadın efendinin, kocasının kölesinin efendisi olarak telakki edildiğini söylemektedir. Buradan hareketle Selmân’ı satın alanın bir kadın da olabileceği ihtimaline işaret etmektedir.³⁹ İbn Sa’d, bu görüşü destekleyici mahiyette Selmân’ın Benî Kurayza’dan bir kavmin/topluluğun kölesi olduğunu kaydetmektedir.⁴⁰ Taberî’nin *Tefsîr*’indeki Süddî (ö. 127/745) rivayetine göre de Kelb kabilesi mensupları Selmân’ı Medine’ye getirip satmışlardır. Burada onu Cüheyne’ye mensup bir kadın satın almıştır.⁴¹ Velhasıl Buhârî’nin Selmân’ın 10 küsür efendisi olduğuna dair rivayeti de göz önüne alındığında Selmân’ın Medine’de birçok kere köle olarak satıldığı anlaşılmaktadır. Siyer ve hadis kaynaklarında bu noktayla ilgili birbirinden çok farklı bilgilerin yer almasında bu durumun etkisi olmuş olabilir.

Selmân’ın köle iken efendilerinin sayısı hakkında ilk dönem siyer ve hadis kaynaklarından sadece Buhârî’nin *Sahîh*’inde bilgi bulunmaktadır. Buna göre Selmân’ın 10 küsür (13-19 arası) efendisi olmuştur.⁴² Fakat Süheyli bu rakamı 30’a çıkarmaktadır.⁴³ 10 küsür veya 30 efendi ile kastedilen sadece Selmân köle iken onun efendileri mi yoksa bu rakama köle olarak satılmadan önceki âlim zatlar da dâhil mi belli değildir. Buna dair de kayıt yoktur. Yalnız İbn Hacer ve Aynî (ö. 855/1451) burada kastedilenin seyyid/efendi olduğunu belirtmektedirler.⁴⁴ Bununla beraber rivayetlerdeki geçen şahıs sayısı bu rakamlara ulaşmamaktadır. Bu da bir açıdan önemli olanlar zikredilmiş; diğerlerinin kaydedilmemiş olduğunu ifade edebilir. Buhârî’nin Mu’temir b. Süleyman > Süleyman et-Teymî tarikiyle verdiği bu bilgi diğer ilk siyer ve hadis kaynaklarında tespit edilememiştir. Ayrıca bu bilginin siyerde uzman olan Süleyman et-Teymî’den

37 İbn Ebû Şeybe, *Müsned*, 1/314; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/134.

38 Bu konuda ayrıca bk. Topal, *Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde Yer Alan Siyer Rivayetleri*, 201-202.

39 Halebî, *es-Sîretü’l-Halebiyye*, 1/275.

40 İbn Sa’d, *et-Tabakât*, 6/16; Mizzî, *Tehzibü’l-kemâl*, 11/247.

41 Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 2: 153.

42 Buhârî, “Menâkıbü’l-Ensâr”, 53 (5/71). Ayrıca bk. Ebû Nuaym İsfahânî, *İsbahân*, 1/82.

43 Süheyli, *er-Ravzü’l-ünüf*, 2/220; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3/521.

44 İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 7/277; Aynî, *Umdetü’l-kârî*, 17/72.

nakledilmesi rivayetin değerini artırmaktadır.

İbn Ebû Şeybe ve Ahmed b. Hanbel'in Ebû Kurre el-Kindî rivayeti diğer hadislere kıyasla bazı ilave ve farklı bilgiler ihtiva etmektedir. O vakitlerde hayatın zor olup geçim sıkıntısı yaşanması, Selmân'ın Resûlul-lâh'a verdiği hediye ve sadakayı odun toplayarak elde etmesi önemli bilgilerdendir.⁴⁵ Medine'de geçim sıkıntısı olduğu bilgisi, diğer rivayetlerde bulunmamaktadır.

Selmân'ın Allah Resûlü'ne getirdiği sadaka ve hediye ne olduğu hususunda kaynaklarda farklı kayıtlara yer verilmektedir. Abdürrezzâk'ın Ma'mer b. Râşid rivayetinde,⁴⁶ Ahmed b. Hanbel'in İbn İshâk ve Büreyde⁴⁷ rivayetlerinde Selmân'ın Resûlullah'a hurma getirdiği,⁴⁸ Ebû Kurre el-Kindî'den gelen rivayetlere göre ise onun yaptığı bir yemeği Hz. Peygamber'e sunduğu kaydedilir.⁴⁹ Tabiidir ki bunun hurmadan yapılan bir yemek olması da muhtemeldir. Zira *Müsned*'de İbn İshâk'ın Yahyâ b. Zekeriyâ b. Ebû Zâide tarikiyle gelen rivayetinde Selmân'ın Resûlullah'a yemek getirdiği zikredilmektedir.⁵⁰ Senedin müntehasındaki ilk beş râvinin İbn İshâk'ın iki rivayetinde de aynı olmasından⁵¹ hareketle, buradaki yemeğin hurmadan yapıldığı veya hurma olduğu çıkarılabilir. Veyahut Yahyâ b. Zekeriyâ b. Ebû Zâide tarikindeki yemek, hurma ile alakalı bir yemek de olmayabilir. Bununla beraber tafsilat içeren mukayyet rivayetin esas kabul edilip, diğer tarihin bunun üzerine bina edilmesi daha isabetli olur.⁵² Ayrı-

45 Bk. İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 7/341-342; *Müsned*, 1/313; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/117. Ayrıca bk. İbn Hibbân, *Sahîh*, 16/65-66.

46 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 8/420.

47 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38/102.

48 Ayrıca bk. Ebû 'Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *el-Emvâl*, 672.

49 İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 7/341; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/117.

50 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/127.

51 Bahsedilen beş râvi: Selmân, İbn Abbâs, Mahmûd b. Lebîd, Âsım b. Ömer b. Katâde, İbn İshâk'tır. Mukayyese için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/127, 140.

52 Yani "yemek" mutlak lafız, "hurma" mukayyet lafız olarak alındığında -Hurma Asr-ı saadet'te hem yemek olarak kullanılmış (Buhârî, "Rikâk", 17 (8/97)); hem de hays ve ferika gibi çeşitli yemeklerin yapımında kullanılmıştır (Akgün, 2007, 33, 36)- yemeğin hurma veya ondan yapılan bir yemek olduğuna hükmedilir. Bunun fıkıh usulündeki yeri için bk. Şahin, "Mutlak ve Mukayyet", 20. Hadisler açısından uygulamalı bir misali için bk. İbn Melek, *Mebâriku'l-ehzâr*, 1/72-73.

ca diğer kaynaklarda Selmân'ın taze hurma, ördek eti, ekmek,⁵³ koyun eti⁵⁴ ve tirit⁵⁵ getirdiği de rivayet edilmektedir. İlk geldiğinde ördek eti, ekmek ve kuru hurma, ikincisinde taze hurma⁵⁶ getirdiği de nakledilir.⁵⁷ Benzer bir şekilde Taberî'nin *Tefsîr*'indeki Süddî rivayetinde Selmân'ın Resûlullah'a sadaka olarak getirdiğinin bir dinar karşılığında satın aldığı bir koyunun eti ve ekmek olduğu,⁵⁸ sonrasında getirdiği hediyenin de bunlardan oluştuğu zikredilir.⁵⁹ Selmân'ın Hz. Peygamber'e verdiği yiyeceğin ne olduğu, rivayetin içeriğini etkilemez. Fakat Selmân'ın Resûlullah'a hediye ve sadaka vermesinin köle iken gerçekleşmesi ve Resûlullah'ın sadakadan yememesi kayıtları, fıkhî bir tartışmaya konu olmuştur.⁶⁰

Selmân'ın İslâmîyet'i kabul edişine dair yukarıda ana hatlarıyla verilen olayın bazı rivayetlerde sadece bir kısmı ele alınmış; diğer kısımlarından bahsedilmemiştir. Ebü't-Tufeyl⁶¹ ve Ebû Kurre el-Kindî'nin bazı rivayetlerinde⁶² Ebû Osmân en-Nehdî'nin rivayetlerinde⁶³ ve Ahmed b. Hanbel'in İbn İshâk > Yezîd b. Ebû Habîb senediyle⁶⁴ gelen rivayetinde dikkat çeken nokta, Selmân'ın hürriyetine kavuşmasının anlatılmasıdır. Bundan dolayı olsa gerek bu rivayetlerde hâdisenin diğer noktalarına değinilmemiştir.

Hadis kaynaklarının rivayetleri arasında Selmân'ın Medine'ye gelmeden önce yaşadıklarına dair en geniş mâlûmatı Ahmed b. Hanbel ve

53 Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/275.

54 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/153.

55 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/244-245; Zehebi, *Târîh*, 2/109.

56 Nûreddîn el-Halebî ilk seferde taze hurma, ikincisinde kuru hurma takdim edildiğini düşünmektedir. Bk. Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/275.

57 Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/275.

58 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/153.

59 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/154.

60 Meselâ bk. Tahâvî, *Şerhu me'âni'l-âsâr*, 2/10-11; Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/277-278.

61 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/108-109. Ayrıca bk. Tahâvî, *Şerhu me'âni'l-âsâr*, 2/8; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/228.

62 İbn Ebû Şeybe, *Müsned*, 1/302; 2/429; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/117, 128.

63 İbn Ebû Şeybe, *Müsned*, 1/313-314; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/134. Ayrıca bk. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/249-250.

64 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/148.

Bezzâr'ın zikrettiği İbn İshâk rivayeti vermektedir.⁶⁵ Bununla beraber Abdürrezzâk'ın Ma'mer b. Râşid'den naklettiği rivayet ve İbn Ebû Şeybe'nin Ebû İshâk es-Sebî > Ebû Kurre el-Kindî senediyle gelen rivayeti İbn İshâk'ın rivayeti kadar olmasa da bu tarih aralığına dair detaylı bilgi içermektedir.⁶⁶ Diğer ilk dönem hadis kaynaklarındaki rivayetlerde bu zaman dilimine ait tafsilatlı bilgi bulunmamaktadır. Sadece Ahmed b. Hanbel'in Ebû İshâk es-Sebî > Ebû Kurre el-Kindî'den gelen rivayetinde Selmân'ın Fars kumandanlarından birinin oğlu olduğu ve kendisini bir Arap kavminin, bir kadına sattığı ifade edilir.⁶⁷

Hadis kaynaklarında aynı râviden gelen rivayetler ihtisar ve taktîf gibi işlemlere uğrayabilmektedir. Meselâ Ahmed b. Hanbel'in naklettiği Ebû't-Tufeyl rivayetinde konuyla alakalı olarak sadece Hz. Peygamber'in hediyeyi kabul ettiği ve sadakayı kabul etmediği zikredilmektedir.⁶⁸ Fakat Taberânî'nin naklettiği Ebû't-Tufeyl rivayetinde, Selmân'ın müslüman oluşu geniş bir şekilde anlatılmaktadır.⁶⁹ Diğer bir örnek: Ahmed b. Hanbel'in yukarıda bahsedilen Ebû Kurre el-Kindî rivayetinde Selmân'ın Fars kumandanlarından birinin oğlu olduğu zikredilmiş ve rivayetin devamı olduğuna işaret edilerek konu Selmân'ın köle olarak satılıp Medine'ye getirilmesi kısmına getirilerek rivayet nakledilmiştir.⁷⁰ Hâlbuki aynı rivayetin Selmân'ın Medine'ye gelmeden önceki hayatıyla alakalı ilk bölümünü İbn Ebû Şeybe detaylı bir şekilde rivayet etmiştir.⁷¹ Bu vakıa da hadis kitaplarındaki kimi rivayetlerin, yerine göre ihtisar edilebildiğine işaret etmektedir. Bu tür ihtisarlar, teknik olarak hadis ilmi için herhangi bir sıkıntı teşkil etmemekle beraber siyerde kaynak olarak kullanılacağı zaman, ilgili rivayetin farklı kaynaklardaki tariklerine muttali olunmasını zarurî hale getirmektedir. Zira rivayet bu haliyle zaman, mekân, siyak-sibak gibi tarihî unsurları yeteri derecede içermediği için hakkıyla değerlendirilemeyebilir.

65 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/140-147; Bezzâr, *Müsned*, 6/462-468.

66 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 8/418-420; İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 7/341-342; İbn Ebû Şeybe, *Müsned*, 1/311-313.

67 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/117.

68 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/108-109.

69 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/228-230.

70 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/117.

71 İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 7/341-342.

Mükâtebe sözleşmesine konu olan fidan ve altının miktarı konusunda hadis rivayetlerinde farklı kayıtlar bulunur. Ma'mer b. Râşid'in rivayetinde dikilecek fidan sayısı 100,⁷² Ebû Osmân en-Nehdî'nin rivayetlerinde dikilecek fidan sayısı 500⁷³ ve Ahmed b. Hanbel'in naklettiği İbn İshâk'ın rivayetinde dikilecek fidan sayısı 300'dür.⁷⁴ Ayrıca İbn İshâk'ın rivayetine göre mükâtebe sözleşmesi 300 hurma dikilmesi ve 40 ukıyye karşılığında, Ebü't-Tufeyl rivayetinde 100 hurma dikilmesi ve 40 ukıyye altın karşılığında,⁷⁵ Ebû Osmân en-Nehdî'den gelen rivayete göre sadece 500 fidan karşılığında yapılmıştır. İbn İshâk'ın diğer rivayetinin konusu ise sadece 40 ukıyyenin nasıl ödendiğine dairdir.⁷⁶ Ebû Kurre el-Kindî'nin rivayeti, Selmân'ın müslüman oluşuyla sona erdiği için tabii olarak Selmân'ın hürriyetine kavuşmasından bahsetmemektedir.⁷⁷ Bu hususta hadis kaynaklarından hem farklı hem de detaylı bilgi veren Belâzürî'de dikilen fidan sayısı 100 olarak verilmekte; bunun 60'ının Sa'd b. 'Ubâde, 40'ının ensâr tarafından temin edildiği zikredilmektedir.⁷⁸ Buradaki bilgiler çerçevesinde mükâtebe sözleşmesine konu olan fidan sayısı hakkında bir ittifak söz konusu olmayıp altın noktasında ise 40 ukıyye öne çıkmaktadır.

Ahmed b. Hanbel'in kaydettiği Büreyde b. Husayb rivayetine göre Resûlullah, Selmân'ı satın almıştır. Görülen o ki mükâtebe sözleşmesi, Büreyde'nin rivayetinde Resûlullah'ın Selmân'ı satın aldığı şeklinde algılanmıştır.⁷⁹ Bunu tabii karşılamak lazımdır. Zira bu ve diğer rivayetlerde Selmân'ın hürriyetine kavuşmasında hâdisenin başından itibaren, en faal kişi Resûlullah'tır. Bununla beraber diğer rivayetlerin ilk râvisi bizzat hâdiseyi yaşayan Selmân'dır. Buradan hareketle hâdisenin bizzat içinde olmayan Büreyde, mükâtebe sözleşmesini fark edememiş ve bunun bir satın alma işlemi olduğunu zannetmiş olabilir.⁸⁰ Fakat Taberânî'nin naklettiği Ebü't-Tufeyl tarikinde Selmân'ı Resûlullah'ın satın aldığı zikredi-

72 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 8/420; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 6/230.

73 İbn Ebû Şeybe, *Müsned*, 1/314; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/134.

74 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/146.

75 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 6/232.

76 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/148.

77 Meselâbk. İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 7/341-342; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/117.

78 Belâzürî, *Ensâb*, 1/487.

79 Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38/102-103.

80 Ayrıca bk. Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*, 22/267.

lir.⁸¹ Hatta Zeyd b. Sûhân'ın rivayetine göre onu Hz. Ebû Bekir satın alıp âzat etmiştir.⁸²

Resûlullah'ın Selmân'ı satın alıp âzat etmesi ile alakalı kayıtlar, Taberî ve Belâzürî'de nakledilen bilgilerce desteklenmektedir. Zira Taberî, *Târîh*'inde Hz. Peygamber'in mevâlisi/âzatlı köleleri arasında Selmân'ı da saymaktadır.⁸³ Belâzürî'de Heysem b. 'Adî > Mücâlid b. Saîd tarikiyle Şa'bî'den (ö. 104/722) nakledilen bir rivayete göre Selmân mükâtebe olup, onu Resûlullah satın alıp âzat etmiştir.⁸⁴ Esasında Hz. Peygamber'in Selmân'ı satın aldığına dair başka bir rivayet daha bulunmaktadır. Bu rivayeti Ebü's-Şeyh (ö. 369/979) ve Ebû Nuaym el-İsfahânî (ö. 430/1038) nakletmektedir. Buna göre Selmân'ın mükâtebe sözleşmesi yaptığı efendisinin adı Osman b. Eşhel el-Kurazî'dir. Ayrıca bu iki müellif, *Müsned* ve kendilerinden önceki kaynaklarda nakledilmeyen Selmân'ın mükâtebe sözleşmesinin metnini de zikretmektedir.⁸⁵ Dolayısıyla siyer ve diğer hadis kaynaklarında *Müsned*'deki Büreyde rivayetini içerik bakımından destekleyici bilgilere yer verilmektedir. Bununla birlikte Ebü's-Şeyh (ö. 369/979) ve Ebû Nuaym'ın rivayetlerinin bazı hususlar çerçevesinde tenkide uğradığını belirtmek gerekir.⁸⁶

Selmân'ın memleketi hususunda *Kütüb-i Tis'a*, diğer hadis kaynakları ve ilk siyer eserlerinde farklı görüşler bulunmaktadır. Buhârî'deki rivayete göre Selmân Râmhürmüz'lüdür.⁸⁷ Abdürrezzâk,⁸⁸ Taberânî⁸⁹ ve Hâkim'de⁹⁰ onun Râmhürmüz'lü⁹¹ olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır. Taberî de böyle bir görüşün varlığına işaret eder.⁹² Ahmed b. Han-

81 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/232.

82 Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 3/695.

83 Taberî, *Târîh*, 3/169.

84 Belâzürî, *Ensâb*, 1/487.

85 Ebü's-Şeyh, *Tabakâtü'l-muhaddisîn*, 1/224-227; Ebû Nuaym İsfahânî, *İsbahân*, 1/77-78. Ayrıca bk. Hamîdullah, *el-Vesâ'iki's-siyâsiyye*, 328-329.

86 Meselâ bk. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 1/517-518.

87 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 53 (5/71).

88 Abdürrezzâk, *el-Musanef*, 8/418.

89 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/242.

90 Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 3/692.

91 Râmhürmüz Hûzistân'ta bir şehirdir. Bk. Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, 3/17.

92 Taberî, *Târîh*, 3/171.

bel'de yer alan İbn İshâk rivayetine göre o İsfahanlıdır.⁹³ Tabii olarak İbn İshâk'ın kendi eserinde ve İbn Hişâm'da da bu bilgi yer alır.⁹⁴ Aynı şekilde Taberânî'de⁹⁵ zikredilen Ebü't-Tufeyl tarikinde Selmân'ın İsfahan'ın bir köyü olan Cey'den olduğu kaydedilmektedir. İbn Sa'd'ın⁹⁶ naklettiği Ebü't-Tufeyl rivayetinde de Selmân'ın İsfahan'ın bir köyü olan Cey'den olduğu belirtilmektedir. Halîfe b. Hayyât, Taberî ve Ebû Nuaym el-İsfahânî de bu görüştedir.⁹⁷ Belâzürî, bu görüşün doğru olmadığını iddia etmektedir.⁹⁸ Belâzürî'de Selmân'ın aslında İstahrî⁹⁹ olduğu, babasının buradan Ahvâz'ın köylerinden Râmhürmüz'e gelip ikamet ettiği kaydedilmektedir.¹⁰⁰ İbn Kuteybe (ö. 276/889), Selmân'ın İsfahan ve Râmhürmüz'lü olduğuna dair görüşler olduğunu ve bu iki şehrin coğrafi olarak birbirinin karşısında bulunduğunu zikreder.¹⁰¹

Muahhar tarihçilerden Zehebî (ö. 748/1348), Selmân'ın Râmhürmüz'lü olduğunu belirterek İsfahan'lı olduğuna dair bir görüşü de zikreder.¹⁰² İbn Abdülber (ö. 463/1071) ve İbnü'l-Esîr (ö. 630/1233) Zehebî ile aynı görüştedir.¹⁰³ İbn Hacer (ö. 852/1449) *el-İsâbe*'de Selmân'ın Râmhürmüz'lü olduğunu söylerken, *Takrîb* ve *Tehzîb* adlı eserlerinde İsfahanlı olduğunu belirtmektedir.¹⁰⁴ Ayrıca bazı Farslı ensâb âlimlerinin, onun Sâbûr¹⁰⁵ köylerinden olduğunu iddia ettiği ifade edilmektedir.¹⁰⁶ Aynı şekilde Taberî'nin *Tefsîr*'inde Süddî'nin verdiği bilgiye göre Selmân Cün-

93 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/140.

94 İbn İshâk, *Sîret*, 87; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/214.

95 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 6/229.

96 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/75.

97 Halîfe b. Hayyât, *Tabakât*, 33; Taberî, *Târîh*, 3/171; Ebû Nuaym İsfahânî, *Ma'rife*, 3/1328. İbn Hacer de aynı görüştedir. Bk. İbn Hacer, *Takrîb*, 4/137-138.

98 Belâzürî, *Ensâb*, 1/486.

99 İstahr, İran'ın Fâris bölgesinde bulunan bir şehirdir. Bk. Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, 1/211; 4/227.

100 Belâzürî, *Ensâb*, 1/485.

101 İbn Kuteybe, *el-Me'ârif*, 270.

102 Zehebî, *Târîh*, 3/511.

103 İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, 2/634; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2/510.

104 İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/119; İbn Hacer, *Takrîb*, 246; *Tehzîb*, 4/137-138.

105 Fâris'te bir şehirdir. Bk. İbn Havkal, *Sûretü'l-Arz*, 2/264.

106 Taberî, *Târîh*, 3/171.

dişâpûr'ludur.¹⁰⁷ Neticede Râmhürmüz ve İsfahan'ın coğrafi olarak karşı karşıya olması ve Cey'in zikredilen iki şehrin arasında bulunmasının¹⁰⁸ bu ihtilafa sebep olduğu söylenebilir. Bununla beraber Ebü's-Şeyh, Ebû Nuaym el-İsfahânî ve Mizzî (ö. 742/1341) Selmân'ın babasının İsfahan'lı olduğunu, Selmân'ın ise Râmhürmüz'de doğduğunu ve burada büyüdüğünü nakletmektedir.¹⁰⁹ Bu husus İslâm tarihi ve hadis kaynaklarında muteber olan ve hüsn-i kabul gören İbn İshâk'ın rivayetleriyle beraber mütalaa edildiğinde, Selmân'ın Râmhürmüz'de doğup çocukluğunun ilk devresini geçirdikten sonra tekrar babasının memleketi olan İsfahan'a ailesiyle beraber döndüğü anlaşılır. Buna göre rivayetlerde İsfahan'lı diye geçmesi babasına nispetlidir. Yetiştigi-büyüdüğü şehre nispetle de Râmhürmüz'lü kabul edilmiştir. *DÎA'* da ilgili maddede de buna benzer bir bilgi verilmektedir. Buna göre Selmân Râmhürmüz'de dünyaya geldi, çocukluğunun ilk senelerini burada geçirdi. Daha sonra küçük yaşlarda iken ailesiyle beraber İsfahan'a bağlı Cey'e geldi.¹¹⁰

1.3. İlk Siyer Kitaplarında Dikkat Çeken Bazı Ayrıntılar

Kütüb-i Tis'a ve ilk dönem siyer kaynaklarının çoğunda aynı râvilerin rivayetleri kullanılmasına rağmen siyer kaynaklarında ilave bilgiler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki İbn İshâk'ın rivayetlerinde bulunmayıp İbn İshâk ve İbn Hişâm'da yer alan kayda göre Selmân'ın babası, ona şöyle demiştir: "Beni merakta bırakma. Eğer gecikip beni merakta bırakırsan çiftlikten ziyade beni sen meşgul eder ve her işimden alıkoyarsın".¹¹¹ Bu kısmın *Müsned*'de bulunmaması, mana açısından çok önemli

107 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/150.

108 Dârekutnî, *el-Mü'telif ve'l-muhtelif*, 2/785. Hatta bazı müellifler Selmân'ın Râmhürmüz'ün Cey ahalisinden olduğuna dair ifadeler nakletmişlerdir (Dârekutnî, 1406, 2/785; İbn Abdülber, 1412, 2/634). Bazıları da Selmân'ın hem İsfahan, hem de Râmhürmüz'den olduğunu zikretmişlerdir. Bk. İbn Ebû Hayseme, *et-Târîhu'l-kebîr*, 2/377; Ebü's-Şeyh, *Tabakâtü'l-muhaddisîn*, 1/234. Ebü's-Şeyh, İbn Ebû Hayseme'nin rivayetini eserine almıştır.

109 Ebü's-Şeyh, *Tabakâtü'l-muhaddisîn*, 1/218; Ebû Nuaym İsfahânî, *Târîhu İsbahân*, 1/76; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 11/248. Belâzürî'nin verdiği bazı bilgilere göre de Selmân'ın çocukluğunu Râmhürmüz'de geçirdiği çıkarılabilir. Bk. Belâzürî, *Ensâb*, 1/485-486.

110 Hatipoğlu, "Selmân-ı Fârisî", 36/441. Ayrıca bk. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 2/380'deki 1 numaralı dipnot.

111 İbn İshâk, *Sîret*, 87; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/215.

olmamakla beraber senedlerdeki râvilerin tasarruflarını göstermesi açısından önemlidir. Zira bu rivayetler İbn İshâk'ın râvilerince nakledilmektedir. Ayrıca İbn Sa'd'da İbn İshâk'ın Âsım b. Ömer'den naklettiği bir rivayette, Resûlullah'ın Selmân'a verdiği altının, Selmân'ın borcunu ödediği ve geriye kalan kısmının da sanki hiç eksilmediği zikredilmektedir.¹¹² Bu kayıt *Müsned*'deki İbn İshâk rivayetlerinde bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu gibi ortak rivayetlerin incelenmesiyle râvilerin rivayetleri üzerindeki tasarrufları hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

Selmân'ın müslüman oluşu ile alakalı İbn İshâk'ın rivayetlerinden sadece Ömer b. Abdülazîz'den gelen rivayet *Kütüb-i Tis'a*'da yer almamaktadır. Fakat bu rivayet İbn İshâk, İbn Hişâm ve İbn Sa'd'da nakledilmektedir.¹¹³ Bu rivayete göre Ammûriye'deki zat Selmân'a Suriye'de iki orman arasında yaşayan bir adama yönlendirdi. Selmân tarif edilen bu zata ulaşıp Hz. Peygamber'in alametleri hakkında bilgi edindi. Ayrıca bu rivayete göre Hz. Peygamber ona "Ey Selmân! Doğru söylüyorsan İsa b. Meryem ile karşılaşmışsın"¹¹⁴ dedi.¹¹⁵ Fakat bu rivayet İbn İshâk'ın diğer tafsilatlı

112 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/185.

113 İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, 92; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/221-222; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/80-81.

114 Selmân'ın Hz. 'İsâ'yı gördüğüne dair bu rivayet onun yaşına dair yapılan değerlendirmeleri etkilemiştir. Süheylî ve onun görüşünde olanlar bu rivayetin senedinin maktû' olduğunu söylemekle beraber metin açısından sıkıntı olmadığını düşünmektedirler. Tafsilatlı bilgi için bk. Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, 2/226-227. Ayrıca bk. İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 1/80; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3/516-517; Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/278. Zehebî, İbn İshâk'ın bu rivayetinde tek kaldığını ifade etmiştir (Zehebî, 1413, 3/314). Ayrıca Ebû Nuaym el-İsfahânî ve İbn Kesîr gibi âlimler, Selmân'ın Hz. 'İsâ'yı değil vasîsini görebileceğini belirtmiştir. Tafsilatlı bilgi için bk. Ebû Nuaym İsfahânî, *Ma'rife*, 3/1328; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3/516. Ayrıca bk. Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 10/249. Bu hususu destekler mahiyette Zehebî'de de Yunus b. Bükeyr'in İbn İshâk'tan naklettiği bir rivayet için bk. Zehebî, *Alâm*, 3/314. Kaynaklarda Selmân'ın yaşı hakkında 350 ve 250 sene gibi rakamlar zikredilmektedir. Bazı âlimler Selmân'ın en azından 250 sene yaşadığını düşünmektedirler. Bk. Ebü's-Şeyh, *Tabakâtü'l-muhaddisîn*, 1/230; Ebû Nuaym İsfahânî, *Ma'rife*, 3/1328; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2/515; Zehebî, *Târîh*, 3/521; Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/282. Zehebî ve onun fikrini benimseyen İbn Hacer Selmân'ın 80 yaşını aşmadan vefat ettiği görüşündedir. Bk. Zehebî, *Alâm*, 3/340; İbn Hacer, *Tehzîb*, 4/139. Zehebî'nin görüşünün dayandığı rivayet için bk. İbn Ebû Hâtim, *el-İlel*, 5/191.

Maktû', tâbi'nin söz ve fiillerine dair olan hadistir. Bk. Nevevî, *et-Takrîb ve't-teysîr*, 34; İbn Hacer, *Nüzhetü'n-nazar*, 114. Ayrıca bk. Dâvûd-i Karsî, *Şerhu Usûli'l-hadîs*, 55-58.

115 İbn İshâk, *Sîret*, 92; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/221-222; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/80-81. Ayrıca bk. İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 1/79-80; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3/515-516.

rivayeti ile çelişmektedir. Çünkü İbrâhim b. Sa'd'ın (ö. 183/799) naklettiği bu detaylı rivayette Hz. Peygamber'i müjdeleyen Ammûriye'deki zattır.

Çalışmanın başında verilen İbn İshâk'ın rivayetinde olay anlatılırken Selmân'ın üçüncü gelişinde Hz. Peygamber'in, kimin cenazesine işti-
rak ettiği hakkında başta *Kütüb-i Tis'a* olmak üzere diğer hadis ve ilk siyer kaynaklarında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.¹¹⁶

Kütüb-i Tis'a ve ilk siyer kaynaklarında nakledilenlere göre Selmân, Resûlullah Medine'ye geldiğinde müslüman olmuştur. Bununla beraber Belâzürî'de nakledilen bir görüşe göre Selmân, Uhud ve Hendek gazvele-
ri arasında müslüman olmuştur.¹¹⁷ Bu hususta diğer kaynakların *Kütüb-i Tis'a*'yı desteklediği bilindiğinde, Belâzürî'deki bu görüşün isabetli olma-
dığı anlaşılacaktır. Taberânî'de Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vâsile'den nakledilen bir tarike göre de Selmân İslâmiyeti hicretten önce, Mekke'de kabul et-
miştir.¹¹⁸ Fakat bu görüş isabetli bulunmamış,¹¹⁹ bunun râvilerden kay-
naklanan bir hata olduğu belirtilmiştir.¹²⁰ Ayrıca Taberî'nin *Tefsîr*'inde Süddî'den gelen rivayette Selmân'ın, Resûlullah'ın Medine'ye gelişinden
haberdar olması *Kütüb-i Tis'a*'dan oldukça farklı bir şekilde anlatılır. Buna
göre Selmân, Cüheyne kabilesine mensup kadın efendisinin koyunları gü-
derken diğer çoban geldi. Çoban, Selmân'a Resûlullah'ın Medine'ye gel-
diğini haber verdi. Bu vesileyle Selmân müslüman oldu.¹²¹ Taberî'nin bu
rivayetinde zikredilen Selmân'ın müslüman oluş tarihi, *Kütüb-i Tis'a* ve
diğer kaynakların verdiği bilgilerle uyusmaktadır. Fakat Resûlullah'ın Me-
dine'ye gelişinden haberdar oluş hikâyesi, hadis ve diğer siyer kaynakla-
rına göre farklar içermektedir.

Belâzürî, *Kütüb-i Tis'a* ve diğer kaynaklara nazaran bazı hususlarda

116 Sadece Süheylî'de (ö. 581/1185) buna dair bir kayıt vardır. Buna göre Resûlullah'ın katıldığı cenaze Külsûm b. Hidm'in cenazesidir (Süheylî, 1421, 2/225-226). Hicretten sonra Medine'deki ilk cenazenin Külsûm b. Hidm'in cenazesi olduğuna dair Taberî'nin nakli (Taberî, 1387, 2/397) de Süheylî'nin görüşünü desteklemektedir.

117 Belâzürî, *Ensâb*, 1/271. Bir görüşe göre Selmân mükâteb iken Bedir ve Uhud'a katıl-
mıştır. Lakin bu görüş sağlam değildir. Bk. Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/282.

118 Bu rivayet mana olarak Ma'mer b. Râsid, Zeyd b. Sûhân ve Selâme el-'İclî'nin rivayeti-
ne benzermektedir. Rivayet için bk. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/228-230.

119 Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 10/249.

120 Ebû Nuaym İsfahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 3/1327.

121 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/153. Ayrıca bk. Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, 1/281-282.

detay sayılabilecek bilgiler vermektedir. Selmân'ın Musul'da Ninova'ya¹²² gitmesi,¹²³ Ammûriye'deki zatın Resûlullah'ın peygamberliğini ilan edince hemşehrilerinin onu kötüleyeceklerini ve davetine icabet etmeyeceklerini haber vermesi,¹²⁴ 40 ukıyyenin ödenmesi için Selmân'a verilen altının Benî Süleym madeninden getirildiği,¹²⁵ Selmân'ı Vâdilkurâ'ya getiren Kelb kabilesi mensuplarının hıristiyan olduğu ve burada Selmân'ı sattıkları kişinin Yûşa' adında bir yahudi olduğu, Selmân'ı bu yahudiden satın alan Benû Kurayzalı yahudinin Vâdilkurâ'ya tüccar olarak geldiği¹²⁶ ile alakalı kayıtlar bunlardandır.

Taberî'nin *Târîh*'inde Selmân'ın İslâm'dan önceki adının Mâbeh b. Büzişân olduğunu ifade eden bir rivayet bulunmaktadır.¹²⁷ Taberî'nin verdiği bu bilgi bazı farklılıklarla beraber İbn Mende (ö. 395/1005) ve Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin eserlerinde nakledilmektedir.¹²⁸ Ancak bu bilgi *Kütüb-i Tis'a*'da tespit edilememiştir. Bu bilginin ilk dönem siyer ve hadis kaynaklarından sadece Taberî'de yer alması, siyer kaynaklarının zaman, mekân ve şahıs gibi tarih açısından önemli ayrıntıların kaydedilmesine daha çok özen göstermesinden ileri geldiği düşünülmektedir.

122 Ninova, Musul'un doğusunda bulunmaktadır. Bk. Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, 5/223; Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*, 22/263.

123 Belâzürî, *Ensâb*, 1/486.

124 Belâzürî, *Ensâb*, 1/486. Ayrıca bk. Fesevî, *el-Ma'rife*, 3/272-274.

125 Belâzürî, *Ensâb*, 1/487. Altının Benî Süleym madeninden getirilmesi kaydı, bazı rivayetlerdeki "madenleri" izah etmektedir. Bunun yanında *Müsned*'deki rivayetler de dâhil bazı rivayetlerde bu madenin bir gazve sonucu elde edildiği nakledilmektedir. Buradan hareketle bu madenin 5/627'deki Hendek Gazvesi'nden önce Benî Süleym'e yapılan gazvelerden birisinde elde edildiği çıkarılabilir. Hendek Gazvesi'nden önce Benî Süleym üzerine Şevval 2/624'teki Karkaratülküdr Gazvesi (Vâkıdî, 1409, 1/182; Şulul, 2013, 539), bu gazvenin dönüşünde Medine'den yollanan Gâlib b. Abdullah'ın seriyyesi (Taberî, 1387, 2/483) ve Cemâziyelevvel 3/624'teki Buhrân/Bahrân Gazvesi (Vâkıdî, 1409, 1/196; Şulul, 2013, 535) yapılmıştır. Bunlardan Buhrân Gazvesi Hicaz'ın maden havzası olan Buhrân'da gerçekleşmiştir (İbn Hişâm, 1375, 2/46; Taberî, 1387, 2/487). Belâzürî'nin nakli doğru kabul edildiğinde *Müsned*'de bahsedilen altın Selmân'a Cemâziyelevvel 3/624 tarihinden sonra verilmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla gazvede ganimet olarak alınan altın savaşın hemen sonrasında verilmemiştir. Aksi takdirde Selmân'ın Buhrân-Hendek gazveleri arasındaki Uhud ve Benî Mustalik gibi önemli savaşlara katılması beklenirdi.

126 Belâzürî, *Ensâb*, 1/486.

127 Taberî, *Târîh*, 3/171.

128 İbn Mende, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 726; Ebû Nuaym İsfahânî, *Ma'rife*, 3/1327.

İlk siyer kaynaklarında Selmân'ın hıristiyan ahabplarının ahiret-teki durumları hakkında bazı âyetlerin indiği kaydedilmektedir. Meselâ Fesevî'de (ö. 277/890) Selmân'ın hıristiyan ahabplarının âhiretteki durumlarını Resûlullah'a sorması üzerine Mâide sûresinin 82. âyetinin nâzil olduğu nakledilmektedir.¹²⁹ Ayrıca Taberî'de Süddî¹³⁰ ve Mücâhid'den (ö. 103/721) nakledilen rivayete göre Selmân'ın dostlarının âhiretteki durumu hakkında Bakara sûresinin 62. âyeti nâzil olmuştur.¹³¹ Buna mukabil *Müsned*'de Selmân'ın bazı ahabplarının ahiretteki durumunu sorduğu kayıtlı olmakla beraber bu âyetlerin nüzûlünden bahsedilmemektedir. Ayrıca *Müsned*'de Selmân'ın Ammûriye'deki ahabbının cehennemlik olduğu kaydedilirken, Taberî'de adı geçen rivayetlerde Resûlullah'ın önce bu zatların cehennemlik olduğunu söylediği, bunun Selmân'a ağır geldiği, sonrasında Bakara sûresinin 62. âyetinin nüzûlü ile mümin olduklarının bildirildiği belirtilmektedir.¹³²

Müsned'deki *İbn İshâk* rivayetinde Selmân'ın babası, köyünün dihkânı olarak anlatılırken, *Müstedrek*'teki Zeyd b. Sûhân rivayeti ve Belâzürî'de zikredilen bir görüşe göre Selmân, Râmhürmüz'ün dihkânının oğlunun arkadaşıdır ve aynı zamanda yetimdir.¹³³ Şemseddin eş-Şâmî (ö. 942/1536) de Selmân'ın babasının Râmhürmüz'ün dihkânı olduğunu zikretmektedir.¹³⁴ Taberî'de Süddî'den gelen rivayette Selmân'ın Cündişâpûr'un eşrafından olduğu kaydedilmekte; fakat babasından bahsedilmemektedir.¹³⁵ Fesevî'de de benzer bilgi bulunmakla beraber Selmân'ın yetim olduğundan bahsedilmemektedir. Ayrıca Fesevî'de Selmân'ın Medine'ye gelmeden önce yaşadığı hadiselerle dair anlatılanlar,¹³⁶ *Müsned*'dekilerden farklıdır. Bu iki anlatıyı uzlaştırmak pek mümkün görünmemektedir.

129 Fesevî, *el-Ma'rife*, 3/274.

130 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/150.

131 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/154.

132 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/154.

133 Belâzürî, *Ensâb*, 1/486.

134 Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, 1/103.

135 Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/150. Ayrıca bk. Zehebî, *A'lâm*, 3/320. Taberî'nin tefsirindeki Süddî ve Mücâhid'in rivayetleri sened itibariyle münkâtı'dır. Bk. Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/154, 155.

136 Bk. Fesevî, *el-Ma'rife*, 3/272-273.

2. Rivayetlerin Kaynakları ve Usul ile Alakalı Bazı Tespitler

2.1. Kaynakları

Kütüb-i Tis'a' da konuyla alakalı 10 hadisin ikisi Buhârî'nin *Sahîh*'inde, sekizi Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde bulunmaktadır. Buhârî'nin bir rivayeti Süleyman b. Tarhân et-Teymî'den,¹³⁷ Ahmed b. Hanbel'in üç rivayeti İbn İshâk'tan¹³⁸ ve iki rivayeti Ebû İshâk es-Sebîî'den¹³⁹ gelmektedir. Dolayısıyla rivayetlerin çoğu siyer ve tarih alanında da uzman olan râvilerden nakledilmektedir. Ayrıca bu rivayetler arasında konuya yön veren ve diğerlerine nazaran tafsilatlı olan İbn İshâk'ın hadisidir. İbn İshâk'ın rivayeti kadar olmasa da megâzî bilgisi ile meşhur olduğu kaydedilen Ebû İshâk es-Sebîî'nin¹⁴⁰ rivayetinin detaylı olduğunu belirtmek gerekir.

Selmân'ın İslâm'ı kabul edişine dair *Müsned*'deki Büreyde b. Huşayb ve Buhârî'deki Süleyman et-Teymî rivayeti dışında *Kütüb-i Tis'a'*daki rivayetler, ilk dönem siyer kaynaklarında kaydedilmektedir. *Müsned*'deki İbn İshâk'ın Âsım'dan naklettiği rivayet, çoğu zaman aynı, bazen farklı tariklerle İbn İshâk, İbn Hişâm, İbn Sa'd ve Makdisî'nin (ö. 355/966'dan sonra) eserlerinde nakledilmiştir.¹⁴¹ Ahmed b. Hanbel'in İbrâhim b. Sa'd > İbn İshâk > Yezîd b. Ebû Habîb senedli rivayeti, İbn İshâk ve İbn Hişâm eserlerinde zikredilmektedir.¹⁴² Buhârî'deki Ebû Osmân en-Nehdî'nin bir

137 Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 53 (5/71).

138 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/127, 140-148.

139 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/117, 128.

140 M. Fuad Sezgin, *et-Tedvînü't-târîhî*, 79.

141 İbn İshâk, *Sîret*, 87-91; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/214-221; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/184-185; 4/75-80; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, 5/110-113. Makdisî bu hadiseye dair verdiği bilgiyi İbn İshâk, Vâkîdî ve diğer râvilerle dayandırmaktadır (Makdisî, ts., 5/110). Verdiği bilgi de İbn İshâk'ın rivayetinin geniş bir özeti gibidir. Başta *Kitâbü'l-Megâzî ve et-Tabakât*'da olmak üzere diğer kaynaklarda Vâkîdî'nin Selmân'ın müslüman oluşunu anlatan bir rivayeti tespit edilememiştir. Bu yönüyle Makdisî'nin ifadeleri dikkate şayandır. İbn İshâk'ın Âsım'dan naklettiği rivayet için ayrıca bk. Ebû 'Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *el-Emvâl*, 672-673; Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, 2/8; 11/163-164; 12/228-231; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/222-225, 226; Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, 2/20; Ebû Nuaym İsfahânî, *Ma'rife*, 3/1328, 1330; Beyhakî, *Delâil*, 2/92-97; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2/510-513; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 1/75-79; Zehebî, *Târîh*, 2/95-102; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3/508-514.

142 İbn İshâk, *Sîret*, 92; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/221. Ayrıca bk. Beyhakî, *Delâil*, 2/98-99; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3/515; Zehebî, *A'lâm*, 3/313.

rivayeti ise İbn Sa'd ve Fesevî'de;¹⁴³ *Müsned*'deki Ebû Osmân en-Nehdî rivayeti aynı sened ve metinle İbn Sa'd'da bulunmaktadır.¹⁴⁴ Zehebî'nin isnadını ceyyid¹⁴⁵ bulduğu¹⁴⁶ Fesevî'nin Süleymân b. Tarhân et-Teymî > Ebû Osmân en-Nehdî tarikiyle gelen rivayeti, konu hakkındaki en kapsamlı rivayetlerdendir.¹⁴⁷ Fakat Buhârî'deki Süleymân et-Teymî rivayetinde Selmân'ın efendilerinin sayısına dair bilgi Fesevî'nin bu tafsilatlı rivayetinde bulunmaz. *Müsned*'de yer alan Büreyde b. Husayb rivayeti de ilk siyer kaynaklarında tespit edilememiştir. Bununla beraber rivayet Tirmizî'nin (ö. 279/892) *eş-Şemâil*'inde bulunmaktadır.¹⁴⁸ Ahmed b. Hanbel'in Ebû't-Tufeyl¹⁴⁹ ve Ebû Kurre el-Kindî'den¹⁵⁰ gelen rivayetlerini İbn Sa'd nakletmektedir.

Kütüb-i Tis'a'da yer almayıp Selmân'ın İslâm'dan önceki hayatı hakkında da bilgi içeren Ma'mer b. Râsid, Selâme el-İclî¹⁵¹ ve Zeyd b. Sûhân'dan¹⁵² gelen rivayetler diğer hadis kaynaklarında nakledilmektedir. Bu üç rivayet içerik bakımından birbirlerine benzemektedir. Selâme el-İclî ve Zeyd b. Sûhân'ın hadislerinin Simâk b. Harb tarikiyle gelmesi, bu benzerliğin sebebini izah etmektedir. Ayrıca Selâme el-İclî'nin rivayeti

143 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/75; Fesevî, *el-Ma'rife*, 2/552.

144 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/81. Ayrıca bk. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/249; Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 2/237; Zehebî, *A'lâm*, 3/330.

145 Ceyyid hadis: Hasen li-zâtihi'nin seviyesinden yüksek olmakla birlikte sahîh derecesine ulaştığından tereddüt edilen hadistir. Sahîh veya makbûl hadis manasında da kullanılmaktadır. Bk. Aydınli, *Hadis İstılahları*, 50.

146 Zehebî, *Târîh*, 3/512-513.

147 Fesevî, *el-Ma'rife*, 3/272-274.

148 Tirmizî, *eş-Şemâ'il*, 44-45. Ayrıca bk. İbn Ebû Şeybe, *el-Musanef*, 4/445; Tahâvî, *Şerhu me'âni'l-âsâr*, 2/10-11; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/228.

149 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/75. İbn Sa'd'ın bu rivayeti oldukça muhtasar olup burada sadece Selmân'ın Cey köyünden olduğu kaydedilmektedir.

150 İbn Ebû Şeybe, *el-Musanef*, 2/429; 7/341-342; *Müsned*, 1/302, 311-313; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/81-82; İbn Hibbân, *Sahîh*, 16/64-66. Ayrıca bk. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/259; Ebû Nuaym İsfahânî, *Ma'rife*, 3/1328-1329; Beyhakî, *Delâil*, 6/98-100; Zehebî, *A'lâm*, 3/314-315. Ebû Kurre el-Kindî'nin rivayetinin uzun ve geniş muhtevalı olarak gelen tarikleri muhteva olarak bazı farklılıklar olmakla beraber genel itibariyle Selâme ve Zeyd b. Sûhân'ın rivayetlerine benzemektedir. Meselâ karşılaştırmak için bk. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/241-245; Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 3/692-697; Zehebî, *Târîh*, 2/113-114.

151 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 6/241-245; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübâr*, 6/306.

152 Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 3/692-697.

zayıf olup, esasında Simâk b. Harb'ın, Zeyd b. Sûhân'ı görmediği ifade edilerek İbn İshâk'ın rivayetinin daha sahih olduğu belirtilmiştir.¹⁵³ Ma'mer b. Râşid'in senesinde de ard arda iki râvi meçhuldür.¹⁵⁴ Bundan dolayı hem rivayetin güvenilirliği zarar görmekte hem de Simâk b. Harb ile aynı kaynağa dayandığı intibamı vermektedir.

Belâzürî ve Taberî konuya dair nakillerini senedsiz olarak vermişlerdir. Taberî'nin *Târîh*'inde konuya dair verdiği bilgi, birkaç satır kadar olup Ahmed b. Hanbel ve Buhârî'nin hadisleriyle çelişmemektedir.¹⁵⁵ Belâzürî'de Selmân'ın müslüman oluşuna dair rivayet muallak olarak Selmân'dan nakledilmektedir. Bu rivayetin her ne kadar senedi muallak da olsa verilen bilgiler İbn İshâk'ın rivayetinin özetini andırmaktadır.¹⁵⁶

2.2. Usul ile Alakalı Bazı Tespitler

Kütüb-i Tis'a'daki hadislerin naklinde doğal olarak senede önem verildiği görülmektedir. Bu konuda rivayeti bulunan Ahmed b. Hanbel ve Buhârî'nin hocalarından yaptıkları nakillerinin tamamı semâ yoluyla gelmektedir.¹⁵⁷ Bununla beraber -siyer kaynaklarında görülebildiği gibisenedin diğer tabakalarında meçhul ve zayıf râvilerin bulunması gibi durumlar bu eserlerde görülebilmektedir. Konu hakkında bilgi veren iki kaynaktan biri olan Buhârî'deki iki rivayet, *Sahîh*'de yer aldığından ötürü onun kaidelerine göre sahihtir. İkinci kaynak olan Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinin sıhhati hakkında ise kısaca şunlar söylenebilir: İbn İshâk'ın Yahyâ b. Zekeriyâ b. Ebû Zâide¹⁵⁸ ve İbrâhim b. Sa'd tarikiyle gelen hadisleri sahîh, bunların isnadları ise hasen olarak değerlendirilmiştir. Zira İbn İshâk haricindeki bu iki rivayetin râvileri *Sahîh*'in râvileridir. İbn İshâk

153 Zehebî, *Târîh*, 2/110, 113. Ayrıca seneddeki Ali b. Âsım ise zayıftır; vehmi çoktur. Bk. Zehebî, *Târîh*, 2/113. Münkâtı, genel kabule göre senedde peş peşe olmamak şartıyla tâbiinden sonraki râvisi düşen hadistir. Hâkim en-Nisâbûrî düşen râvinin senedin baş tarafında, tabiîn tabakasından sonra gelenlerden olması gerektiği görüşündedir (Hâkim en-Nisâbûrî, 1977, 27-28). Bk. Dâvûd-i Karsî, *Şerhu Usûli'l-hadîs*, 72-73; Yücel, *Hadis Tarihi ve Usûlü*, 210. Ayrıca bk. Aydınlı, *Hadis İstilahları*, 209-210.

154 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 8/418-420.

155 Taberî, *Târîh*, 3/171.

156 Bk. Belâzürî, *Ensâb*, 1/485-487.

157 Meselâbk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38/102; 39/140; Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 53 (5/71).

158 Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, 3/90.

da hocasından semâ'ını belirttiği için tedlîs ithamından uzaktır.¹⁵⁹ İbrâhim b. Sa'd'ın diğer rivayetinde Abdülkays'a mensup olan râvinin müphemliğinden dolayı isnad zayıf olmakla beraber "Resûlullah altını alıp dili üzerinde gezdirdi" kısmı hariç diğer rivayetlerle ortak nakledilen kısmı, hasen olarak değerlendirilmiştir.¹⁶⁰ Büreyde b. Husayb'ın hadisine Hâkim ve Heysemî (ö. 807/1405) sahih hükmünü vermiştir.¹⁶¹ İbn Hacer bu hadisi konuya dair en sahih rivayetlerden saymaktadır.¹⁶² Ebû Osmân en-Nehdî'nin rivayetine Hâkim sahih hükmünü vermiştir.¹⁶³ Heysemî, Ali b. Zeyd haricindeki râvilerin *Sahîh*'in râvileri olduğunu belirtmiş; Ali b. Zeyd'de zayıflık olmakla beraber hadisinin hasen olduğunu zikretmiştir.¹⁶⁴ Ebû't-Tufeyl'in rivayetine Heysemî sahih hükmünü vermiştir.¹⁶⁵ Ebû Kurre el-Kindî'nin hadisinin râvilerini Heysemî sika olarak değerlendirmiştir.¹⁶⁶ Fakat Heysemî, Ebû Kurre el-Kindî'nin ailesinden gelen diğer rivayetin senedinde Ebû Kurre Seleme b. Muâviye bulunduğunu, bu kişinin hal tercemesini bulamadığını belirtmektedir.¹⁶⁷

İbn İshâk'ın konu hakkındaki rivayeti, İbnü'l-Esîr, İbn Seyyidünnâs (ö. 734/1334), Zehebî ve İbn Kesîr (ö. 774/1373) gibi müteahhir tarihçiler tarafından tercih edilmiştir.¹⁶⁸ İbn Kesîr, İbn İshâk'ın hadisini diğer rivayetlere göre isnad açısından daha sağlam ve metin bütünlüğü açısından

159 Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, 9/336; Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*, 22/266. Tedlîs yaptığı bilinen bir râvinin başka bir rivayetini "duydum/ سمعت، bana rivayet etti/ حدثني" gibi semâ' yollarından biriyle naklettiğinde, bu rivayet muttasıl kabul edilir. Bk. Dâvûd-i Karsî, *Şerhu Usûli'l-hadîs*, 81.

160 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/148.

161 Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 2/20; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, 9/337; Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*, 22/267.

162 İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/119.

163 Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek*, 2/237.

164 Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, 4/246.

165 Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, 3/90. Hâkim, hadisin uzunca farklı bir tarikini kaydederek sahih hükmünü vermiştir (Hâkim en-Nîsâbü'rî, 1408, 3/697-698). *Müsned*'in muhakkiki hadise sahih demekle beraber senedi zayıf kabul etmiştir. Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/109.

166 Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, 8/241; Sââtî, *el-Fethu'r-rabbânî*, 22/267. İbn Hibbân bu rivayetin İsrâîl'den farklı bir tarikini *Sahîh*'inde nakletmiştir. Bk. İbn Hibbân, *Sahîh*, 16/64-66.

167 Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, 4/162.

168 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 2/510-513; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 1/75-79; Zehebî, *Târîh*, 2/95-102; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3/520.

dan daha güzel bulmakta, Buhârî'deki Ebû Osmân en-Nehdî'nin rivayeti-ne daha yakın olduğunu belirtmektedir.¹⁶⁹ Benzer bir şekilde İbn Hacer, *Müsned*'deki Selmân'dan gelen konuyla alakalı rivayeti bu hâdiseye dair en sahih rivayetlerden kabul etmektedir.¹⁷⁰ Dolayısıyla hadis kaynaklarında yer alan rivayetlerin büyük çoğunluğu siyer bilgisi ile bilinen güvenilir râvilerden gelmiştir. Özellikle İbn İshâk'ın rivayeti hem siyer hem de hadis kaynaklarında daha muteber kabul edilmiştir. Bununla beraber Taberânî'nin Selâme el-İclî ve Hâkim'in Zeyd b. Sûhân rivayetleri gibi örnekler dikkate alındığında hicrî dörd ve beşinci asırlarda telif edilen hadis kaynaklarının daha fazla rivayet ve çeşitlilik bulunmaya başladığı görülmektedir.

Buhârî ve Ahmed b. Hanbel'in konuya dair rivayetlerinin hadis ilmi açısından genel olarak sahih-hasen mertebesinde olduğu görülmektedir. Bu sıhhatin, ilgili rivayetlerin diğer hadis kaynaklarında yer almasını sağladığı söylenebilir. Bununla beraber *Müsned*'de az da olsa siyer eserlerinde görülen zayıf senedli rivayetler bulunmaktadır.

Selmân'ın İslâm'ı kabul edişine dair siyer ve hadis kaynaklarında nakledilen rivayetlerin neredeyse tamamı Selmân'ın kendisinden nakledilmektedir.¹⁷¹ Bu da konu hakkındaki rivayetlerin değerini artırmaktadır. Çünkü olayın merkezinde olan râvinin yani sâhibü'l-kıssanın¹⁷² rivayeti, hem siyer hem de hadis ilmi için önem arz etmekte¹⁷³ ve tercih sebebi olmaktadır.¹⁷⁴

Özellikle Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinin önemli bir kısmının İbn İshâk yoluyla gelmesi, olayın tarihini, gerçekleştiği mekânı ve sebep-sonuç ilişkisi gibi önemli tarihî unsurların yeterince bu rivayetlerde yer almasını sağlamıştır. Örneğin Ahmed b. Hanbel'in İbn İshâk rivayetinde Selmân'ın hicretin ilk günlerinde müslüman olduğu,¹⁷⁵ Uhud ile Hendek

169 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3/520.

170 İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/119.

171 *Kütüb-i Tis'a*'daki rivayetlerin sadece biri Büreyde b. Husayb'dan gelmektedir (Ahmed b. Hanbel, 1421, 38/102-103). İbn Ebû Şeybe ve Taberânî gibi hadis kaynaklarında da benzer bir durum söz konusudur.

172 Detaylı bilgi için bk. 'Akâyile, "Şâhidü'l-'iyân, 605-606.

173 'Akâyile, "Şâhidü'l-'iyân", 600.

174 Hâzîmî, *el-İ'tibâr*, 11.

175 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/145-146.

gazveleri arasında hürriyetine kavuştuğu,¹⁷⁶ babasının kendisine çok düşkün olup onu dışarı çıkarmadığından halkın inançları hakkında bilgisiz kaldığı,¹⁷⁷ Ammûriye'deki hıristiyan rahibin yönlendirmesi ile müslüman olduğu,¹⁷⁸ memleketinin İsfahan'ın Cey köyü olduğu,¹⁷⁹ Medine'ye uzanan hikâyesinin güzergâhının sırasıyla İsfahan, Suriye, Musul, Nusaybin, Ammûriye (Emirdağ/Afyonkarahisar), Vâdikurâ ve Medine şeklinde¹⁸⁰ olduğu kaydedilmektedir. Aslında hadis rivayetlerinin mezkûr unsurları bu derecede içermesi beklenmemektedir. Ama İbn İshâk gibi müşterek râvilerin rivayetlerinin hadis kitaplarındaki varlığı ve sayısı, bu tarz bilgilerin verilme ihtimalini ve yoğunluğunu artırmaktadır. Bu da hadis ve siyer ilimlerinin irtibatını kuvvetlendirmektedir. Nitekim bu bilgilerin İbn İshâk rivayetinin yer aldığı İbn İshâk'ın *Sîret*'i, İbn Hişâm'ın *Sîre*'si ile İbn Sa'd'ın *et-Tabakât*'ı gibi ilk siyer kaynaklarında bulunduğu görülecektir. Bunun yanında Buhârî'nin Selmân'ın memleketinin neresi olduğu hakkındaki rivayetinin tartışmaya yön vermesi ve tartışmanın çözümüne katkı sunması da konu açısından önemlidir.

Sonuç

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i, Selmân'ın müslüman oluşu konusundaki rivayetlerin sayısı açısından ilk siyer kaynaklarına göre daha zengindir. Bununla birlikte İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ında *Müsned*'in bu rivayetleri arasında sadece Büreyde b. Husayb'ın nakli bulunmadığı belirtilmelidir. Ayrıca İbn İshâk ve İbn Hişâm'daki rivayet sayısı, *Müsned*'e kıyasla az olsa da muhteva açısından yukarıda bahsedilen bir rivayet haricinde birbirleriyle neredeyse aynıdır. Bunun sebebi, *Müsned*'de bu konuya dair sekiz hadisin üçünün İbn İshâk'tan gelmesi ve bunların eserde konu hakkındaki en detaylı rivayetler olmasıdır. Halîfe b. Hayyât'ın *Tabakât*'ında konuya dair sadece Selmân'ın memleketi, vefatı ile vefat yeri ve künyesinden kısaca bahsedilmektedir. Fesevî'nin verdiği mâlûmat da *Müsned*'e nispetle detaylı değildir. Ayrıca, Belâzürî'nin nakilleri Ahmed b. Hanbel'e nazaran az olmakla beraber, *Müsned* ve diğer kaynaklarda yer almayan bazı bilgiler içermektedir. Taberî, *Târîh*'inde konuya dair çok kısa bilgi verirken *Tef-*

176 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/146-147.

177 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/140.

178 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/144-146.

179 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/140.

180 Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/141-144.

*sîr'*inde yukarıda bahsedildiği üzere çoğu *Müsned* ile benzeşmekle birlikte bazı noktalarda farklılaşan geniş muhtevalı iki rivayet nakletmektedir.

Başta *Kütüb-i Tis'a'*daki bazı rivayetler dâhil olmak üzere hadis kaynaklarındaki konuyla alakalı rivayetlerde olayların bağlamlarında ciddi anlamda kopukluklar bulunmakta; hadislerin farklı kaynaklarındaki tariklerine bakılmadığı sürece olayla ilgisi tam anlaşılmamaktadır. Bundan dolayı bu tür rivayetlerin değerlendirilmesinde bu hususa dikkat edilmesi gerekmektedir.

*Kütüb-i Tis'a'*da konuya dair nakledilen rivayetlerin büyük bir kısmı, siyerde uzman olan İbn İshâk, Ebû İshâk es-Sebî ve Süleyman et-Teymî'den nakledilmektedir. Aynı şekilde *Kütüb-i Tis'a'* dışındaki kaynaklarda detaylı bilgiye sahip hadislerden biri de siyer bilgisi ile bilinen Ma'mer b. Râşid'den gelmektedir. Bu rivayetler arasında İbn İshâk'ın rivayetlerinin diğer râvilerin nakillerine nazaran daha güvenilir olduğu ve hüsn-i kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Fakat onun rivayetleri, kaynaklarda çeşitli tariklerle kaydedilmiştir. Bu da her müellifin, İbn İshâk'ın talebeleri arasında kendisine güvendiği şahıslardan hadis almasıyla şekillenmiştir. Mesela Ahmed b. Hanbel, İbn İshâk'ın rivayetlerini İbrâhim b. Sa'd ve Yahyâ b. Zekeriyâ b. Ebû Zâide tarikleriyle; İbn Sa'd ise Abdullah b. İdrîs,¹⁸¹ Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ve Ali b. Mücâhid tarikleriyle¹⁸² kaydetmektedir. Aralarında içerik açısından ciddi bir farklılığın bulunmadığı bu tarikler, İbn İshâk'ın râvilerinin tasarruflarını göstermesi bakımından da önemlidir. Dolayısıyla konu hakkında siyer ve hadis eserlerinin kaynaklarının önemli bir kısmının aynı râvi olduğu ve bundan dolayı mevzuuya dair bilgilerin bu doğrultuda verildiği görülmektedir. Ayrıca siyer ve hadisin müşterek kaynaklarının bu gibi konularda tercih edilmesi, iki ilmin irtibat halinde kalmasını gerektirmekte ve aradaki bağı güçlendirmektedir.

*Kütüb-i Tis'a'*daki rivayetlerin büyük bir kısmının siyerde şöhret kazanan râvilerden gelmesinin, konuya dair gelen anlatımın zaman, mekân ve insan unsurlarına riayet edilerek belli bir bağlam içerisinde nakledilmesine katkı sağladığı düşünülmektedir. Bunun yanında siyer ve hadis kaynaklarında konu hakkındaki rivayetlerin tamamına yakınının olayın merkezinde bulunan Selmân-ı Fârisî'den; yani görgü şahidinden gelmesi,

181 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 4/75-81.

182 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/184-185.

ilgili rivayetlerin değerini artırmaktadır.

Siyer kaynakları bazen Selmân'ın müslüman olmadan evvelki isminde olduğu gibi *Kütüb-i Tis'a*'da mevcut olmayan tafsilatlı bilgiler vermektedir. Bu da iki ilmin arasındaki usul farkından kaynaklanmaktadır. Zira hadis kitapları dikkatini, Selmân'la alakalı bu rivayetlerde bahsi geçen fıkıh ve akaid gibi konulara dair hususlara vermiştir. Bununla beraber Buhârî'nin Süleyman et-Teymî rivayetinde olduğu gibi hadis kaynaklarında yer alıp da ilk siyer kitaplarında bulunmayan bazı bilgilere de dikkat çekmek gerekmektedir. Buna ilave olarak Selmân'ın memleketi hususunda olduğu gibi hadis kaynaklarındaki birtakım bilgilerin bazı tartışmalara kaynaklık ettiği ve bunların çözümünde rol oynadığı görülmektedir.

Siyer ve hadisin müşterek ve kendine has özellikleri dikkate alınarak çalışmalar yapıldığında ilgili konulara dair bilgilerin kuvvetlenmesine, kaynaklarda bilgi aktarımıyla alakalı önemli noktaların daha iyi kavranmasına yardımcı olacaktır. Böylelikle bu ilimlerin birbirinden istifade imkânı çoğalacak ve daha nitelikli çalışmalar yapılacaktır.

Kaynakça

Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî. *el-Musannef*. 11 c. Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî, 2. bs., 1403.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsned*. 50 c. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.

Akgün, Sevim Demir. "Hz.Peygamber Döneminde Yemek Kültürü". Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Aydınlı, Abdullah. *Hadis İstılahları Sözlüğü*. İstanbul: İFAV, 4. bs., 2011.

Aynî, Ebû Muhammed (Ebü's-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. *Umdetü'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 25 c. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arâbî, t.y.

Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Ensâbü'l-eş-râf*. 13 c. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Delâilü'n-nübüvve ve marifetü ahvâli sâhibi's-şerî'a*. 7 c. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1405.

———. *es-Sünenü'l-kübrâ*. 11 c. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424/2003.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *Sahîhu'l-Buhârî*. 9 c. b.y.: Dâru Tavkî'n-Necât, 1422.

Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd. *es-Sihâh tâcü'l-lüğa ve sıhâhu'l-Ârabiyye*. thk. Ahmed Abdülğafûr 'Attâr. 6 c. b.y.: Dâru'l-İlm, 4. bs., 1407/1987.

Dârekutnî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *el-Mü'telif ve'l-muhtelif*. thk. Muvaffak b. Abdullah b. Abdülkâdir. 5 c. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1406/1986.

Dâvûd-i Karsî, Dâvûd b. Muhammed el-Hanefî. *Şerhu Usûli'l-hadîs li Dâvûd el-Kârsî meahu Hâşiyetü Mustafâ Şevket*. İstanbul: Şifa Yayınevi, 2013.

DİA. "Ammûriye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 3/79. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.

Diyârbekrî, Kādî Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen. *Târîhu'l-hamîs fi 'ahvâli enfesi'n-nefis*. 2 c. Beyrut: Dâru Sâdır, t.y.

Ebû Nuaym İsfahânî, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk. *Ma'rifetü's-sahâbe*. 7 c. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1419/1998.

———. *Târîhu İsbahân*. thk. Seyyid Kisrevî Hasan. 2 c. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.

Ebû 'Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî. *Kitâbü'l-Emvâl*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.

Ebü'ş-Şeyh, Ebû Muhammed Abdullâh b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî. *Tabakâtü'l-muhaddisîn bi İsbahân ve'l-vâridîne aleyhâ*. thk. Abdülgafûr Abdülhak el-Belûşî. 4 c. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. bs., 1412/1992.

Erul, Bünyamin. "Sîret ve Tarih Kitaplarının Hadis İlmi ile İlgisi". İçinde *Asr-ı Saâdet Dünyası (1) Bir Bilim Olarak Siyer ve Kaynakları*, 159-71. İstanbul: Siyer Yayınları, 2014.

Fesevî, Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Süfyân b. Cüvvân (Cüvân). *el-Ma'rifetü ve't-târîh*. 3 c. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401/1981.

Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. 4 c. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990.

Halebî, Ebû'l-Ferec Nûrüddîn Alî b. Burhâniddîn İbrâhîm b. Ahmed. *es-Sîretü'l-Halebiyye: İnsânü'l-'uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn*. 3 c. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1427.

Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî. *Tabakâtü Halîfe b. Hayyât*. b.y.: Dâru'l-Fikr, 1414/1993.

———. *Târîhu Halîfe b. Hayyât*. Dâru'l-Fikr, 1414/1993.

Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh. *Mu'cemü'l-büldân*. 7 c. Beyrut: Dâru Sâdır, 2. bs., 1995.

Hamîdullah, Muhammed. *Mecmû'atü'l-vesâ'iki's-siyâsiyye li'l-'ahdi'n-nebevî ve'l-hilâfeti'r-râşide*. Beyrut: Dâru'n-Nefâ'is, 6. bs., 1407.

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit. *Târîhu Bağdâd*. 16 c. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1422/2002.

Hatiboğlu, İbrahim. "Selmân-ı Fârisî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 36/441-43. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.

Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Bug-yetü'l-bâhis 'an zevâ'idi Müsnedi'l-Hâris*. thk. Hüseyin Ahmed Sâlih el-Bâkirî. 2 c. Medine: Merkezü Hidmeti's-Sünne ve's-Sîreti'n-Nebeviyye, 1413/1993.

———. *Mecma'u'z-zevâid ve menbau'l-fevâid*. 10 c. Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1414/1994.

İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî. *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*. 4 c. Beyrut: Dâru'l-Cil, 1412/1992.

İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *el-İlel*. thk. Sa'd b. Abdullah el-Humeyyid v.dğr. 7 c. Riyad: Metâbi'u'l-Humeydî, 1427/2006.

İbn Ebû Hayseme, Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme Züheyr b. Harb en-Nesâî. *et-Târîhu'l-kebîr*. 2 c. Kahire: el-Fârûku'l-Hadîsiyye li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1427/2006.

İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *el-Musannef*. 7 c. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409.

———. *Müsned*. 2 c. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997.

İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*. 8 c. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415.

———. *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 13 c. Beyrut: Dârû'l-Marife, 1379.

———. *Nüzhetü'n-nazar fî tavzîhi nühbeti'l-fiker fî mustalahi ehli'l-eser*. thk. Nureddin İtr. Dımaşk: Matba'atü's-Sabâh, 1421/2000.

———. *Takrîbü't-Tehzîb*. Suriye: Dâru'r-Raşîd, 1406/1986.

———. *Tehzîbü't-tehzîb*. 12 c. Dekken: Matba'atü Meclisi Dâireti'l-Me'ârifî'n-Nizâmiyye, 1325-27.

İbn Hadîde, Ebû Abdillâh b. Ali b. Ahmed b. Abdurrahman el-Ensârî. *el-Misbâhu'l-Müddî' fî kitâbi'n-Nebiyi'l-ümmî ve rusülühi ilâ mülûki'l-arz*

min Arabî ve Acemî. thk. Muhammed Azîmüddîn. 2 c. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1405/1985.

İbn Havkal, Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Alî en-Nasîbî el-Bağdâdî. *Sûretü'l-Arz*. 2 c. Beyrut: Dâru Sâdır, 1938.

İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *Cemheratü ensâbi'l-Arab*. thk. Heyet. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1403/1983.

İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *el-İhsân fî takrîbi sahihi'bni Hibbân*. 18 c. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1408/1988.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyüb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. 2 c. Kahire: Matba'atü Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1375/1955.

İbn İshâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *Sîretü İbn İshâk*. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1398/1978.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. 14 c. Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Türâsî'l-Arabî, 1408/1988.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *el-Me'ârif*. Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Küttâb, 2. bs., 1992.

İbn Melek, Abdüllatîf b. Abdülazîz b. Emînüddîn el-Hanefî. *Mebâriku'l-ehzâr şerhu meşâriku'l-envâr fi'l-cem' beyne's-Sahîhayn li's-Sağânî*. thk. Eşref Abdülmaksûd b. Abdürrahîm. 3 c. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1415/1995.

İbn Mende, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Muhammed el-İsfahânî. *Ma'rifetü's-sahâbe*. thk. Âmir Hasan Sabrî. b.y.: Matbû'âtü Câmî'ati'l-İmârâti'l-Arabiyyeti'l-Muttehîde, 1426/2005.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. 8 c. Beyrut: Dâru Sâdır, 1388/1968.

İbn Seyyidünnâs, Ebü'l-Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî. *Uyûnü'l-eser fî fünûni'l-meğâzî ve's-şemâ'il ve's-siyer*. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1414/1993.

İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*. 8 c. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1995.

Kalkaşendî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Alî. *Subhu'l-a'sâ fî sinâ'ati'l-inşâ*. 15 c. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, t.y.

Kâşif, Seyyide İsmail. *Mesâdirü't-târîhi'l-İslâmî ve menâhicü'l-bahs fih*. Beyrut: Dâru'r-Râidi'l-Arabî, 1403/1983.

Kettânî, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ca'fer b. İdrîs el-Hasenî. *Hız Peygamber'in Yönetimi (et-Terâtibu'l-idâriyye)*. çev. Ahmet Özel. 2 c. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.

Makdisî, Ebü Nasr el-Mutahhar b. Tâhir el-. *el-Bed' ve't-târîh*. 6 c. Port Said: Mektebetü's- Sekâfeti'd-Dîniyye, t.y.

Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Yûsuf. *Tehzibü'l-Kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*. 35 c. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1400/1980.

Nevevî, Ebü Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *et-Takrîb ve't-teysîr li ma'rifeti süneni'l-beşîri'n-nezîr fî usûli'l-hadîs*. thk. Muhammed Osman el-Haşî. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1405/1985.

Özçelik, Harun. "Mevzu Hadisleri Tesbitte Metod Farklılıkları". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 22 (2004): 193-230.

Özgüdenli, Osman Gazi. "İsfahan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 22/497-502. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.

Sââtî, Ahmed b. Abdirrahmân b. Muhammed el-Bennâ. *el-Fet-hu'r-rabbânî li-tertibî Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî ve me'a-hü Bülûğu'l-Emânî min esrâri'l-Fethi'r-Rabbânî*. 24 c. Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, t.y.

Serahsî, Ebü Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *Mabsût*. ed. Mustafa Cevat Akşit. 30 c. İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, 3. bs., 2015.

Sezgin, M. Fuad. *Târîhu't-türâsi'l-'Arabî el-mücelledü'l-evvel el-cüz'ü's-sânî et-tedvinü't-târîhî*. çev. Mahmûd Fehmî Hicâzî vd. Medine: Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, 1411/1991.

Süheylî, Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdillâh b. Ahmed el-Has'amî el-Mâlekî. *er-Ravzü'l-ünüf fî şerhi's-Sîreti'n-nebeviyye li'bni Hişâm*. 7 c. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1421/2000.

Şahin, Osman. "İslam Hukuk Metodolojisinde Mutlak ve Mukayyet". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy 26 (2015): 11-37.

Şâmî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâfiî. *Sübülül-hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-'ibâd*. 12 c. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1414/1993.

Şulul, Kasım. *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 5. bs., 2013.

Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. 25 c. Kahire: Mektebetü İbni Teymiyye, 1415/1994.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmulî el-Bağdâdî. *Câmiu'l-beyân fî te'vîli âyi'l-Kur'ân*. 24 c. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000.

———. *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk ve sîlatü tarihi't-Taberî*. 11 c. Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 2. bs., 1387/1967.

Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî. *Şerhu me'âni'l-âsâr*. thk. Muhammed Zührî en-Neccâr ve Muhammed Seyyid Câdelhak. 5 c. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1399-1414/1979-1994.

———. *Şerhu müşkili'l-âsâr*. 16 c. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1415/1994.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd). *eş-Şemâ'ilü'l-Muhammediyye ve'l-hasâ'ilü'l-Mustafaviyye*. thk. Seyyid b. Abbâs el-Cüleymî. Mekke: el-Mektebetü't-Ticâriyye, 1413/1993.

Topal, Ramazan. "Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Yer Alan Siyer Rivayetlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi (Medine Dönemi)". İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.

'Umerî, Ekrem Ziyâ'. *es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-sahîha muhâvele li-tatbîki kavâ'idü'l-muhaddisîn fî nakdi rivâyâti's-sîreti'n-nebeviyye*. 2 c. Medine: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 6. bs., 1415/1994.

Vida, G. Levi Della. "Selmân". *İslâm Ansiklopedisi*, 10/457-58. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978.

Yücel, Ahmet. *Hadis Tarihi ve Usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 3. bs., 2010.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. thk. Şuayb el-Arnaût. 25 c. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1401-1409/1981-1988.

———. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. 18 c. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006.

———. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*. 15 c. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1424/2003.